ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

МИРЗО УЛУҒБЕК номидаги
САМАРҚАНД ДАВЛАТ АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

«КАСБИЙ ТАЪЛИМ» КАФЕДРАСИ

Институтнинг **илмий-услубий кенгашида** кўриб чиқилди ва чоп этишга рухсат берилди.

Рўйхатга олинди: №_________
“____” ____________ 2014 йил.

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
Илмий-услубий кенгаш раиси
т. ф. н., доцент **А.Т. Қўлдошев**
____
“____”____________ 2014 йил

“МАХСУС КУРС”

фанидан

Маъруза матнлари

5140900 - “Касбий таълим (5580200 - Бино ва иншоотлар қурилиши, 5580400-Мухандислик коммуникациялар қурилиши таълим йўналишлари учун мўлжалланган)

САМАРҚАНД - 2014

Мазкур **маърузалар матни -** Олий таълим Давлат стандарти(№2048- 2010 й.) ва "Махсус курс" фанининг **намунавий ўқув дастури** ва 2013 йил _26__ август куни рўйхатга олинган **Ишчи ўқув** дастурига мувофиқ тайёрланди.

"**Махсус курс**" фанидан **маърузалар матни 5140900** - "Касбий таълим (Бинолар ва иншоотлар қурилиши , 5580400-Мухандислик коммуникациялар қурилиши) таълим йўналишлари учун мўлжалланган.

Тузувчи: "**Касбий таълим**" кафедраси катта ўқитувчиси, Усмонов Б. Ф.

Тақризчилар: "**Касбий таълим**" кафедраси доценти, техника фанлари номзоди **Рахимов А. Қ.**

"**Касбий таълим**" кафедраси катта ўқитувчиси, **Хушвақтов У. А.**

«**Касбий таълим** » кафедраси мажлисида (2013 йил «_26_» август №_1__ баённомасида) ва «**Қурилишни бошқариш**» факультетининг илмий-услубий кенгаш йиғилишида (2013 йил «_29__» август №_1_ баённомасида) кўриб чиқилган ва маъқулланган.

Нашр белгилари: СамДАҚИ, қоғоз бичими А 4, буюртма №....., адади ....., ҳажми ..... шартли босма табоқ

MA’RUZA MATNI

1-MAVZU. 4 Соат. Kafedrada bajariladigan diplom loyixalarining mavzulari, tarkibi, ularga, quyiladigan talabalar va ularni rasmiylashtirish.

Reja:

1. **Kafedrada bajariladigan diplom loyixalari**.
2. **Diplom loihalarning tarkibi**.
3. **Diplom loihalarga quyilgan talablar va ularni rasmiylashtirish.**

Tayanch tushunchalar: diplom loiha, diplom mavzular, diplom ishlarining mavzusi, rasmiylashtirish.

Maxsus kurs pedagogika fanining sohasi hisoblanib, ta’lim berish qonuniyatlarini o’rgatadi.

Maxsus kurs – мутахассисlik fanlar boyicha ta’lim berishda maqsad, mazmun, metod, shakl, vositalarni qo’llashni o’rgatadi.

Maxsus kurs o’qitish metodikasining asosiy vazifalari:

- ta’lim jarayoni elementlari tizimining bog’liqligini o’rgatish;
- o’quvchilarni mehnatga tayyorlash jarayonida ularda mehnatga ongli munosabatni tarkib topishi uchun qulay sharoitlarni vujudga keltirish yo’llarini o’rgatish;
- ta’lim-tarbiya jarayonini rejalashtirish va tashkil etishni o’rgatish.

KIRISH

O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni xamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da ta’kidlanganidek, mamlakatimizda ikki boskichli (bakalavriyat, magistratura) oliy ta’lim tizimi joriy etilgan.

Bakalavriyat taxsili to’rt yildan iborat bo’lib, u Davlat attestatsiyasini topshirish, xamda diplom loyixasini himoyasi bilan nihoyasiga yetadi. Shuning uchun xam O’zbekiston Respublikasi Oliy va o’rta maxsus ta’limi vazirligining 2008 yil 31 iyuldagi №16/286 sonli qarori e’lon kilinib, unda Oliy ta’lim muassasalarida diplom loyixasini tayyorlash va himoya kilish "Nizomi" ishlab chikildi. Ushbu qarorda xar bir oliy o’quv yurti, jumladan, xar bir fakultet bakalavrlar tayyorlaydigan yo’nalishlar xususiyatlaridan kelib chikib, aniq, metodik tavsiyalar yaratish zarurligi kayd kilingan.

5140900 Kasb ta’limi (Bino va inshootlar qurilishi, Amaliy va tasviriy san’at yunalishlarida ta’lim olayotgan talabalar bajaradigan diplom loyixalari mazmunini kasb-xunar ta’limi amaliyoti extiyojlari bilan muvofiqligini ta’minlash maqsadga muvofikdir.

Mutaxassis-pedagok kadrlar tayyorlashni yanada takomillashtirishda kasb-hunar kollejlarida qulay psixologik-pedagogik muhit yarata olishga ham nazariy, ham

amaliy jixatdan tayyor bo'lishini ta'minlash maqsadida, diplom loyihalar mavzusi, talabaning mavzu yuzasidan dastlabki kasbiy pedagogik tadqiqotlar o'tkaza olish mahoratini shakllantirish katta axamiyatga ega.

Bo'lajak mutaxassis pedagog (bakalavr) faqat tanlangan ixtisoslik doirasidagina emas, rahbar, tashkilotchi sifatida ham zarur bo'lgan sifatlarni, umumkasbiy fanlari bo'yicha ham diplom loyixasini bajarish jarayonida shakllantiriladi.

Shuning uchun tegishli o'quv rejasida umumkasbiy va maxsus fanlar bo'yicha diplom loyihalarini bajarish va shu munosabat bilan diplom loyiha mavzusi, uni bajarish xaqidagi tavsiyalar yaratish eng dolzarb vazifa hisoblanadi.

Diplom loyixasi tushunchasi

Diplom loyihasi tushunchasi talabalar bilimini yakuniy davlat attestasiyasidan o'tkazishning asosiy shakllaridan biri bo'lib, u so'nggi to'rtinchi boskichda bajariladi .

Diplom loyihasi talabalarning barcha fanlar bo'yicha olgan nazariy bilimlar va pedagogik faoliyatga oid egallangan amaliy ko'nikmalarining o'zaro uyg'unligini o'ziga mujassamlashtirgan ijodiy ilmiy ishdir.

Kasbiy ta'lim Bino va inshootlar qurilishi, Amaliy va tasviriy san'at yo'nalishidagi diplom loyihalar kasb va o'qitish metodikasi bo'yicha bajariladi.

Diplom loyihasining maqsad va vazifalari

Diplom loyihasini bajarib uni himoya kilish talaba uchun eng so'nggi mas'uliyatli boskich bo'lib hisoblanadi. Diplom loyihasini bajarishdan maqsad talabaning butun o'qish jarayonida olgan bilimlarini umumlashtirish kengaytirish va uni amalda tadbiq eta olish.

Shuningdek talabaning kasbiy pedagogik qobiliyatlarini tarkib topganligini namoyish qilish talabaning yaxlit pedagogik jarayonni tashkil etish malakasiga ega ekanligini ko'rsatish. Bunda talaba alohida fanlar bo'yicha kurs ishlarini hisob - grafik ishlarini bajarishdagi mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi .

Diplom loyihasining sifati va uni himoya qilish darajasi bo'lajak mutaxassisning ish faoliyatiga to'la tayyor ekanligini belgilaydi .

Diplom loyixasini mavzulari turli xil bo'lib ko'pincha ular buyurtmachi topshiriqlari va real loyihalar asosida bajarilib amalda tadbik etiladi .

Diplom loyihasida talabaning izlanuvchanligi, ilmiy tadqiqot elementlarining borligi, ixtirochiligi, qabul qilingan yechimlarini chuqur tahlil qila olishi yuqori baholanadi.

Ilmiy tadqiqot ishlari bajarishga moyilligi bo'lgan bitiruvchi talabalar kafedra qarori bilan bitiruv ishi o'rniga o'quv tadqiqot ishlarini ham bajarishlari mumkin.

Bu ishlarning sifati va ilmiy darajasiga qarab bitiruvchi DAK tomonidan magistraturada o'qishga tavsiya etishi imkoniga ega bo'ladi.

Diplom loyixasini bajarishga raxbarliq qilish

Diplom loyihasi rahbari etib kafedraning va institutning professor va dosentlari (hamkorlik shartnomasi asosida), kasb-xunar ta'limi bo'yicha tajribali mutaxassis-

pedagoglar,ilmiy xodimlar hamda O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi xududiy boshqarmalari va o'quv yurtlarining yuqori malakali pedagogik xodimlari tayinlanadi. Ularning nomzodlari mutaxassislik kafedrasi mudirining bildirishnomasiga asosan institut rektorining buyrug'i bilan tasdiklanadi.

Diplom loyixasi raxbarining vazifalari:

-diplom loyihasini bajarish uchun topshirik beradi;

-diplom loyiha ishni bajarish dasturini tuzadi va uni o'zi rahbarlik qilayotgan talabaga tavsiya qiladi;

-mavzuga oid texnik, ilmiy, pedagogik, metodik-texnik adabiyotlar ma'lumotlar hamda boshqa manbalar ro'yxatini tavsiya etadi;

-mavzuga oid muntazam ravishda maslahatlar o'tkazadi;

-talaba bajargan diplom loyiha ishning sifati va mazmuniga javob beradi;

-diplom loyihasi yakunlangach unga mulohaza (fikrnoma) yozib kafedra mudiriga topshiradi;

-zarurat bo'lgan hollarda ayrim bo'limlar bo'yicha maslahatchilarni tavsiya qilish va bu hakda kafedra mudiriga bildirishnoma yozishi mumkin.

Diplom loyihasini bajarishni tashkil qilish

Fakultet dekani 4-boskichning boshida talabalarni bitiruvchi kafedralarga taqsimlaydi.

Bitiruvchi talabalar (8 semestrda) maxsus fanni tinglaydi. Maxsus fan dasturiga diplom loyihasini bajarish uchun kerakli mavzular to'la hajmda kiritiladi.

Diplom loyiha mavzulari institut rektori tomonidan tasdiqlangandan keyin, rahbar bitiruvchi talabaga topshiriq varaqasini to'ldirib beradi.

Unda asosiy dastlabki ma'lumotlar har qaysi bo'limlarning taxminiy tarkibi va hajmi ishni bajarish bo'limlar bo'yicha maslahatchilarning familiyasi ko'rsatiladi .

Kafedra bitiruvchilariga maxsus ish joyi bo'lgan xona ajratiladi. Diplom loyihaga umumiy rahbarlikni talaba rahbari olib boradi. Kafedra salohiyati yetarli bo'lsa, ya'ni mutaxassis o'qituvchilar mavjud bo'lsa ular boshka bo'limlar bo'yicha maslaxatchi bo'lib tayinlanishlari mumkin. Maslahatchilar o'z maslahatlarini bitiruvchilarga maxsus xonada va ajratilgan vaqtda berishlari maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Talaba maslahatni haftasiga 2 marta olishi kerak. Buning uchun u oldindan tayyorgarlik ko'rishi zarur (tushunmagan savollarni yozib olishi, maslahatchiga ko'rsatadigan materiallarni va xokazo).

Nazorat savollari

1. diplom loyixasining tarkibi nimalardan iborat?
2. maxsus kurs fanlarini o'qitish maqsadi va vazifalari nimadan iborat?
1. ta'lim jarayoni tuzilmasiga nimalar kiradi?

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar.

1. Akademik litsey va kasb – hunar kollejlari uchun me'yyooriy – huquqiy hujjatlar to'plami. O'MKHTM. Toshkent, 2005.
2. Olimov Q. T. va boshqalar. Ixtisoslik fanlarini o'qitish metidikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. "Qasbiy ta'lim" yo'nalishlari bo'yicha diplom loyixasini bajarish uchun metodik tavsiyalar. "Kasbiy ta'lim" fakulteti dekani dos. O'. T. O'sarov tahriri ostida Samarqand. 2010 y.
4. Mirsaidov K. J. Ixtisoslik fanlarini o'qitish va ishlab chiqarish ta'limi. – Toshkent: Shiituvchi, 1996.
5. Xodjaboyev A. Xusanov L. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. T.: Fan va texnologiyalar, 2007.
6. Abduqudusov O. O'rta maxsus, kasb – hunar ta'lim muassasalarida ta'lim – tarbiya jarayyonini samaradorligini oshirish muammolari. Metodik qo'llanma. – Toshkent, 2002.

Qo'shimcha tavsiya etilgan adabiyotlar

7. Avliyoqulov N. X. "Zamonaviy o'qitish texnologiyalari" Buxoro 2002 y.
8. Avliyoqulov N. X. "O'qitishning model tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari". Buxoro. 2002 y.
9. D. Tojiboyeva, A. Yuldoshev "Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi" Too'kent 2009 y.

2-MAVZU. 2 Соат. Diplom loyixalarida bajariladigan ilmiy – tadqiqot ishlar (yo'nalish bo'yicha) va kasb ta'lim muammolari

Reja:

1. Diplom loihasidagi ilmiy ishlar
2. Kasb ta'lim muammolari

Tayanch tushunchalar: ta'lim, ta'lim turlari, ilmiy ishlar, ta'lim muammolari

Ta'lim shakli- belgilangan tartibda va aynan sodir bo'ladigan o'qituvchi va o'quvchining Ixtisoslik tashkil qilingan faoliyatining tashqi ifodasidir.

Shunday qilib, ta'limning tashkiliy shakli didaktik kategoriya sifatida o'quv jarayonining quyidagi tashqi tomonlarini, ya'ni

- uning mavjudlik tarzini: tartib va rejimini;
- **o'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatining tashqi ifodasini aks ettiradi.**

Ta'lim jarayonidagi o'zaro hamkorlik faoliyatimizning tashqi ifodasi sifatida uning tashkiliy shakli (ta'lim oluvchilar soniga ko'ra) muhim hisoblanadi. Ta'lim shakllariini quyidagicha ifodalash mumkin (1-chizma):

Diplom loyihasini baholash me'zonlari

Reyting nizomiga asosan diplom loyihasi uchun maksimal ball 100 deb olinadi diplom loyiha mavzusini dolzarbligi, tushuntiruv yozuvining davlat talim standarti talablariga mosligi, grafik qismini standart talablariga muvofiqligi, rahbar va taqrizchining fikrnomasi hamda talabaning himoyadagi javoblarini hisobga olib, ixtisoslik yo'nalishi va metodikadan bajarilgan diplom loyihasini baholashda ballarni quyidagicha baholash maqsadga muvofikdir:

- diplom ishning mazmuni, ilmiylik va ijodkorlik, fikrlarni yoritishdagi izchillik va ravonlik uchun 50 ball. Bunda ilmiy rahbar va taqrizchilarning fikrlari hisobga olinadi;
- diplom ishning yozilishi va muqovalanishi, talabaning imlo va uslubiy savodligi uchun 10 ball;
- grafik qismining standart talablariga muvofiqligi uchun 20 ball;
- diplom ishining himoyasi uchun 20 ball.

Talaba berilgan mavzuga oid topshiriqlarni mohiyatiga tushunib, mazmuni ixtisoslik yo'nalishi bo'yicha davlat standartida va namunaviy o'quv dasturida ko'rsatilgan fanlarning asosiy tayanch tushuncha va iboralariga bog'lab, aniq, lo'nda, izchil va ilmiy yoritishga erishsa, mavzu yuzasidan ijodiy yoki metodik yangilik kiritsa, nazariy fikrlarni dalillar asosida izohlagan bo'lsa, ishda imlo, uslubiy, texnik nuqsonlar bo'lmasa yoki bunday nuqsonlar bir-ikkitadan oshmasa, umuman olganda diplom ishga qo'yilgan talablarga to'la javob bersa, talaba 86-100 ball bilan "a'lo" baholanadi.

Talaba berilgan mavzu mohiyatini atroflicha yoritishga erishsa, uni yo'nalish bo'yicha davlat standartida, namunaviy o'quv dasturida ko'rsatilgan fanlarning asosiy tayanch tushuncha va iboralariga bog'lashga harakat qilgan bo'lsa, ishda imlo, uslubiy, texnik nuqsonlar 2-4 tadan oshmasa, ishni yoritishda mantiqiy yaxlitlikka erishgan bo'lsa, malakaviy ish 71-85 ball bilan "yaxshi" baholanadi.

Talaba berilgan mavzu mohiyatini yuzaki va qisman ochib bergan bo'lsa, ishni mazmunidan mavzuga oid davlat standartida ko'rsatilgan fanlarning asosiy tayanch tushuncha va iboralari hakida chuqur bilimga ega emasligi sezilsa, bayon mantiqiy yaxlitlikka erishmagan bo'lsa, malakaviy ish 55-70 ball bilan "qoniqarli" baholanadi.

Diplom loyihasini rasmiylashtirishga qo'yiladigan talablar

Diplom loyihasi tushuntirish xatining yozilishi, muqovalanishi va grafik qismining bajarilishi konstruktorlik xujatlari talablariga javob berishi kerak.

San'at yo'nalishida bajariladigan diplom loyixasiga qo'yiladigan talablar tanlangan mavzuga qarab mutaxassis o'qituvchilari tomonidan kafedraning qarori bilan belgilanadi.

Tushuntirish xati talabaning shaxsan o'z qo'li bilan (210-297 mm) formatli oq varaqga siyoh bilan yoziladi. Varaqning chap tomonidan 25 mm, qolgan tomonlaridan 10 mm qoldirib, boshka rang bilan ramka chiziladi.

Varaqning yuqori o'ng tomonida, 10-15 mm ramkada betlash raqami ko'rsatiladi.

Tushuntirish xatining tarkibi quyidagicha:

1. Bitiruv ish mavzusi yozilgan titul varaqasi.
2. Bitiruv ish topshirig'i.
3. Mundarija.
4. Asosiy matn.
5. Ilova.

Diplom loyiha bo'limlarining joylashishi grafikda ko'rsatilgan tartibga mos kelishi kerak.

Har qaysi bo'limning nomlanishi boshka rang bilan, tagiga chizib va grafiklar qalamda bajariladi. Ba'zi bir rasm, chizma va hokazolar millimetrli kog'ozda yoki kal'kada berilishi mumkin. Tushuntirish xatidagi matteriallar aniq, ixcham, savodli qilib bayon etilishi kerak. Matnda takrorlanishga yo'l qo'yilmaslik va albatta kvadrat qavsda "[ ]" bitiruv ishda qo'llanilgan adabiyotlarga ishora berilishi zarur. Tushuntirish xatidagi formulalar harfli ko'rinishda oldin to'la yozilib, so'ngra ularning sonli raqamlari ko'rsatilib, birliklari SI sistemasida (N, KN, MPa va x.k.) ifoda etilishi kerak. Tushuntirish xatidagi jadval, rasm, chizma va formulalar bo'lgan varaqlar boshdan boshlab birga betlanadi. Tushuntirish xati qattiq qog'oz bilan muqovalanishi kerak. Ustki muqovaning ichki tomoniga rahbarning mulohazasi va taqrizni solib qo'yish uchun konvert yopishtiriladi. Tushuntirish xatining xajmi 10-15 ming so'zdan (60-70 bet) dan iborat bo'lishi talab etiladi.

Bitiruv ishining grafik qismi kalamda, flomasterda yoki tushda A-2 formatli vatman qog'ozida bajariladi. Chizma va rasmlar o'qilishga qulay qilib masshtabda chizilishi kerak. O'lchamlar millimetrda, belgilar metrda qo'yilishi zarur.

Grafik qismi nizomga asosan 5-6 varaqni tashkil etishi kerak.

Vatman qog'ozning pastki o'ng tomonida shtamp chiziladi.

Grafik qismi ham talaba, maslahatchi, rahbar va kafedra mudiri tomonidan qo'l qo'yilib, so'ngra himoyaga ruxsat beriladi.

Diplom loyixasining tarkibi va mazmuni.

Kafedrada ikki yunalish. Kasbiy ta'lim va "Bino va inshootlar kurilishi" va "Amaliy va tasviriy san'at" yo'nalishi bo'yicha diplom loyixasi bajariladi.

I.Kasbiy ta'lim "Bino va inshootlar qurilishi" yunalish bo'yicha bajariladigan diplom loyihasi tarkibi:

a) Mavzuga doir qurilish qismi.
b) Konstruktiv qism.
v) Texnologik qism.
g) O'quv - uslubiy qismi.

Yuqorida aytilgan bo'limlardan tashqari tushuntirish xatida kirish, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati bo'lishi shart.

Kirish qismida: Diplom loyihasi mavzusining dolzarbligi isbotlanadi. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va ta'lim to'g'risida"gi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'limni isloh qilish bo'yicha qarorlari, hamda kasbiy pedagogik adabiyotlardan foydalangan holda o'quvchilarga puxta bilim berish xozirgi kunning eng muhim vazifalaridan biri ekanligi ko'rsatib o'tiladi. Shular asosida diplom loyihasi mavzusiga asoslanib va ishning qiskacha tasnifi keltiriladi.

Mavzuga doir qurilish qismi.

Tushuntirish xatida qurilayotgan obyektning konstruktiv, xajmiy-rejaviy yechimi hakida ma'lumot, qurilish kurilmalari tasnifi, texnologik jarayon, shu obyektning boshqa binolar bilan (genplan va h.k.) bog'liqligi bayon etiladi. Qurilish qismining grafik chizmalariga obyektning fasadi, genplani (1 varaq), obyektning asosiy plani, qirqimlari va tugunlari (2 varaq kiradi).

Genplanda - berilgan shahar uchun shamolning yo'nalishiga qarab bino joylashishi, atrofdagi bino va inshootlar, texnik iqtisodiy ko'rsatkichlar jadvali, eksplikasiya va shartli belgilar ko'rsatiladi.

Konstruktiv qism.

Bu qismning tushuntirish xatida biror bir oddiy qurilish qurilmalarning (ferma, to'sin, yopma to'shamasi, ustun va x.k.) haqida tushuncha va uni hisoblash usullari bayon etiladi. Grafik qismda shu qurilmaning loyihasi bajariladi va shu loyihaga tegishli jadvallar bilan to'ldirildi.

Texnologik qism

Texnologik qismda qurilish jarayonidagi ishlarni (g'isht, shuvoq, rang bo'yoq, pol, tom, yer, montaj va boshka ishlar) bajarish loyixasi yoki binoni tiklash uchun texnologik xarita ishlab chiqiladi. Bu ishlarni bajarish uchun kerakli hisob (ish

hajmlarini, mehnat kalkulyasiyasi va h.k.) mashina mexanizmlarni tanlash zarur bo'ladi. Shuningdek ish joylarini, kurilish mashinalarini yoki moslamalarining, materiallarning joylanishi ko'rsatiladi.

Qurilish ishlarini bajarish usullari ishlab chikiladi.

Grafik qismda texnologik xarita, ya'ni qurilish maydonini tashkil qilish, ma'lum qurilish ishi uchun ish joyini tashkil etilganligi, kerakli ishchi qurollari, jixozlari, moslamalar va mexanizmlar chizilishi kerak. Shuningdek, bu varakda ishlarni bajarish grafigi va ishlab chiqarish kalkulyasiyasi, moslamalar jadvali va hokazolar aks ettiriladi.

Xavfsizlik texnikasi va mehnat muhofazasi bo'yicha tushuntirish xatida qurilish ishlarini bajarishda xavfsizlik texnikasi masalalari, qurilish ishlarini xavf xatarsiz olib borish va qabul kilingan tashkiliy-texnologik ishlarga inson sog'ligi va hayoti nuqtai nazaridan prinsipial to'g'ri baxo berish uslublari yoritiladi.

Nazorat savollari:

1. Diplom ishi tarkibi nimalardan iborat?
2. Kasb- ta'limning afzallik va kamchiliklari nimalardan iborat?

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar.

1. Akademik litsey va kasb – hunar kollejlari uchun me'yyooriy – huquqiy hujjatlar to'plami. O'MKHTM. Toshkent, 2005.
2. Olimov Q. T. va boshqalar. Ixtisoslik fanlarini o'qitish metidikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. "Qasbiy ta'lim" yo'nalishlari bo'yicha diplom loyixasini bajarish uchun metodik tavsiyalar. "Kasbiy ta'lim" fakulteti dekani dos. O'. T. O'sarov tahriri ostida Samarqand. 2010 y.
4. Mirsaidov K. J. Ixtisoslik fanlarini o'qitish va ishlab chiqarish ta'limi. – Toshkent: Shiituvchi, 1996.
5. Xodjaboyev A. Xusanov L. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. T.: Fan va texnologiyalar, 2007.
6. Abduqudusov O. O'rta maxsus, kasb – hunar ta'lim muassasalarida ta'lim – tarbiya jarayyonini samaradorligini oshirish muammolari. Metodik qo'llanma. – Toshkent, 2002.

Qo'shimcha tavsiya etilgan adabiyotlar

7. Avliyoqulov N. X. "Zamonaviy o'qitish texnologiyalari" Buxoro 2002 y.

8. Avliyoqulov N. X. “O’qitishning model tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari”. Buxoro. 2002 y.
9. D. Tojiboyeva, A. Yuldoshev “Maxsus fanlarni o’qitish metodikasi” Toshkent 2009 y.

3-MAVZU. 6 Соат. Zamonaviy o’qitish uslublari. Aqliy hujum usuli, muammoli o’qitish texnologiyasi, kichik guruhlarga bo’lib dars o’tish va h. q.

Reja:

1. Zamonaviy o’qitish uslublari.
2. Aqliy hujum usuli.
3. Muammoli o’qitish usuli
4. kichik guruhlarga bo’lib dars o’tish

Tayanch tushunchalar: zamonaviy o’qitish, kichik guruhlar, aqliy hujum, muammoli o’qitish.

Kasb-hunar ta'limi tizimida kichik malakali mutaxassislarni tayyorlash ko`p jihatdan Ixtisoslik fan o`qituvchilari va muhandis-pedagoglarning layoqatlariga bog`liqdir. Ishlab -chiqarish ta'limi jarayonida kasbiy- pedagogik ko`nikma va malakalar tizimi yaratiladi, o`quvchilar kerakli ishlab iqarish tajribasiga, kasbiy mahoratga ega bo`ladilar. Shuning uchun kasb-hunar kollejlari Ixtisoslik fan o`qituvchilari va muhandis-pedagoglari ishlab chiqarish jarayonining va o`z mehnat faoliyatining mazmunini aniq tasavvur etishi lozim.

Hozirda kasb-hunar ta'limi tizimiga har yili Ixtisoslik pedagogika ma'lumotiga va ta'lim-tarbiya ish tajribasiga ega bo`lmagan yangi muhandis-pedagoglar, ya'ni korxonalarning malakali ishchilari, oliy va o`rta Ixtisoslik kasb-hunar ta'limi muassasalarining bitiruvchilari kelib qo`shilmoqda. Kasb-hunar ta'limi tizimida faoliyat ko`rsatayotgan muhandis-pedagoglar mutaxassislik malakasiga hamda pedagogik malakaga ega bo`lishi lozim Mutaxassislik malakasi deb, Mutahassislik fan o`qituvchilari va muhandis-pedagogning ixtisoslik soha bo`yicha ko`nikma va malakalari nazarda tutiladi. Ularning malakalarining ikkinchi qismi «Kasbiy pedagogika» bilim sohasiga tegishli bo`lib, pedagogik malakalarini o`z ichiga oladi. Chunki o`quv jarayoni faqatgina bilim berishga asoslanib qolmasdan, balki ta'lim va tarbiya psixologiyasi bilan uzviy bog`langan.

Bu esa ulardan psixologiya, mehnat pedagogikasi, kasbiy pedagogika, iqtisod asoslarini, ishlab chiqarishni tashkil etish va boshqarish asoslari bo`yicha ham malakalarga ega bo`lishini talab etadi. Mutaxassislik va pedagogik malakalar bilan bir qatorda Ixtisoslik fan o`qituvchilari va muhandis-pedagoglarda shaxsiy va ijtimoiy layoqatlarning ham bo`lishi talab etiladi (2-chizma).

Shaxsiy layoqatlar quyidagilarni o`z ichiga oladi: o`zini tutishi, shaxsiy ijodkorlik, mas'uliyatlilik va boshqalar. Ijtimoiy layoqatlarga tashkilotchilik qobiliyati, o`quvchilar bilan munosabat, jamoa bilan munosabat kiradi. Bundan tashqari o`qituvchi va muhandis- pedagoglar rahbarlik qobiliyatlariga ham ega bo`lishlari lozim. Chunki Ixtisoslik fan o`qituvchilari va muhandis-pedagoglar faqat o`quv ishlab chiqarish faoliyatini bajaribgina qolmay, balki guruhlarga rahbarlik qiladilar.

Oliy va o`rta Ixtisoslik ta'lim Vazirligi tomonidan 2001 yil 16 noyabrda tasdiqlangan «O`rta Ixtisoslik, kasb-hunar ta'limi muassasalarining rahbar, pedagog

va muhandis-pedagog xodimlariga qo`yiladigan malaka talablari to`g`risida»gi Nizomda o`qituvchining va kasbiy ta'lim o`qituvchisining lavozim majburiyatlari aniq bayon qilingan.

TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHINING O'RNIGA KO'RA TA'LIM METODLARINING TURLARI

Passiv metodlar. Ta'lim jarayonining markazida o'qituvchi bo'ladi. Bunda o'qituvchi faol, o'quvchi esa passiv ishtirokchi bo'lib qoladi. Ushbu metodlar qo'llanilganda o'qituvchi mavzu boyicha ma'ruza qiladi, tushuntiradi, ta'lim vositalari orqali ma'lumotlarni taqdimot va namoyish qiladi. O'quvchi bu sharoitda faqatgina tinglovchi va kuzatuvchi sifatida ishtirok etadi. Bunday metodlarga ma'ruza, namoyish, taqdimot, illyustratsiya va boshqalar kiradi.

Aktiv metodlar. Bu metodlardan foydalanganda ta'lim jarayonining markazida o'quvchi bo'ladi. Bunda o'qituvchi passiv, o'quvchi esa faol ishtirokchi bo'lib qoladi. O'qituvchi guruhni boshqaruvchi sifatida ishtirok etadi, o'quvchilar esa berilgan topshiriqlarni mustaqil fikrlab, muammolarni bartaraf eta oladigan darajada faoliyat yuritadilar. Bunday metodlarga aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyat, rolli o'oyinlar va boshqalar kiradi.

BILIM MANBALARIGA KO'RA TA'LIM METODLARINING TURLARI

Og'zaki metodlar. Agar o'quvchilar asosiy o'quv axborotini o'qituvchining o'quv mulohazalari va isbotlari jarayonida yoki darslik mavzulari asosida olsalar, bunday metodlar og'zaki metodlar (tushuntirish, hikoya, suhbat va h.k.) jumlasiga kiradi.

Og'zaki metodlardan foydalanish jarayonida ko'rgazmali qurollardan foydalanish mumkin. Ammo ular yordamchi rol, oynaydi.

Bayon darsda ko'rgazmali vositalardan foydalanish yoki foydalanmasligiga bog'liq bo'lmagan holda tuziladi. Masalan, tilkuv mashinasining tuzilishini tushuntirayotganda kinematik sxemadan foydalanish mumkin. Lekin isbot mantiqini kinematik sxema belgilamaydi, balki u tushunchani o'zlashtirishda yordam beradi, xolos.

Og'zaki metodlardan foydalanish muvaffaqiyatining asosiy ko'rsatkichlari o'quvchilarning yangi bilimlarini eslab qolishlari va aytib bera olishlaridir. Og'zaki metodlarda o'quvchilar o'qituvchi mulohazalarini takrorlaydilar, taqlid qiladilar.

O'quvchi o'qituvchining tushuntirish mantiqiga qanchalik yaqinlashsa, materialni shunchalik muvaffaqiyatli o'zlashtiradi.

Og'zaki metodlardan asosan yangi materialni o'rganish paytida foydalaniladi va bilimlarni egallashning boshqa usullari bilan qo'shib olib borilsagina, ular ta'limda yaxshi samara beradi.

Ko'rgazmali metodlar deganda, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali qurollar va texnika vositalariga ko'p darajada bog'liq bo'lgan o'quv materialini o'zlashtirish shakllari tushuniladi.

Ta'limning ko'rgazmali vositalari bilimlarni o'rganish va o'zlashtirish darajasini btlgilaydi. Bunda, masalan, tikuv mashinasi detallari namunalari

ko'rsatilishi yoki tikuv mashinasida bajariladigan texnologik jarayonning videotasviri namoyish qilinishi mumkin.

Asosiy maqsad dars mazmuni, albatta. O'qituvchi esa qoshimcha tuzatishlar kiritishi mumkin, xolos.

Ta'limning bunday metodlaridan foydalanilganda o'quvchilarning bilish faoliyati ko'gazmali vositalar yordamida shakllanadigan yoki esga tushiradigan hissiy obrazlarga, tassavurlarga bog'liq bo'ladi. Ko'rgazmali qurollar bilimlarni tartibga solish va boyitishga, shuningdek, o'quvchilarning fikr yuritish faoliyatini faollashtirishga yordam beradi.

Ta'limning ko'rgazmali metodlari o'quvchilarning bilim faoliyatida obrazli va mantiqiy, aniq va mavhum, hissiy va aqliy jihatlar nisbatini chuqur tushunishni talab etadi.

Amaliy metodlar. Mashqlar,mustaqil topshiriqlar, amaliy va tajriba ishlari asosida o'quv materialni egallash ko'rinishlari ta'limining amaliy metodlari jumlasiga kiradi.

Mashqlar, mustaqil topshiriqlar, amaliy va tajriba ishlari asosida o'quv materialini egallash ko'rinishlari ta'limning amaliy metodlari jumlasiga kiradi. Ana shu metodlar yordamida amaliy ko'nikma va malakalar shakllantirish jarayoni o'quv faoliyatida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ko'nikmani egallashning muvafaqqiyati uni shakllantirish sharoitiga bo'g'liq.

An'anaviy ta'lim metodlari

Ta'lim metodlari-o'quvchi va o'qituvchining muayyan maqsadga qaratilgan, birgalikdagi faoliyatini tashkil qilishning tartibga solingan metodlar yigindisini ifodalaydi.

An'anaviu dars - muauyan muddatga mo'ljallangan, ta'lim jarayoni ko'proq o'qituvchi shaxsiga qaratilgan, mavzuga kirish, yoritish, mustaxkamlash va yakunlash bosqichlaridan iborat ta'lim modelidir.

O'quv materiali yangi va ancha murakkab bo'lganda, an'anaviu dars - ko'p hollarda ta'lim jarayoning birdan-bir modeli bo'lib qo'lmoqda. Ma'lumki an'anaviy darsda ta'lim jarayonining markazida o'qituvchi turadi. Shu bois, an'anaviy darsni "Markazda o'qituvchi turgan o'qitish modeli" deb ham atashadi. An'anaviu darsning asosiu maqsadi - dars mavzusining asosiu mazmunini, tushuncha va faktlarini o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga etkazish va tushuntirishdan iborat. Dars - oldin o'zlashtirilgan bilimlar bilan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilimlar o'rtasida aloqa o'rnatilishidan boshlanadi. Yangi mavzuni yoritish, turli mashqlar yordamida mustahkamlash, darsga yakun yasash, xulosalash, baholash va uuga vazifa topshirish bilan yakunlanadi.

An'anaviu dars o'tish modelida ko'proq ma'ruza, savol-javob, amaliu mashq kabi metodlardan foudalaniladi. Shu sabab, bu hollarda an'anaviu dars samaradorligi ancha past bo'lib, o'quvchilar ta'lim jarayonining passiv ishtirokchilariga aulanib qo'ladilar. Odatda, an'anaviu dars berishni - passiv dars berish metodi sifatida qaraladi. Lekin darsda o'quvchilarning faol yoki passivligi darsni qandau o'tishga va uni rejalashtirishga bogliq. An'anaviu darsning samaradorligini oshirish va darsda o'quvchilarning faolligini oshirish uchun yangi materialni mauda-mauda bo'laklarga bo'lib o'tish tavsiya etiladi. Shuningdek, o'quvchilarning bu materialni qandau

o'zlashtirib borayotganliklarini nazorat qilib borish va bu maqsadda maqsadida turli xil mashq va topshiriqlarni bajartirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Buning uchun dars jarayoni o'qilona tashkil qilinishi, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil ragbatlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda bahs, munozara, aqliu hujum, kichik guruhlarda ishlash, tadqiqot, rolli o'uinlar metodlarini qo'llash, rang-barang qiziqtiruvchi misollarning keltirilishi, o'quvchilarni amaliu mashqlarni mustaqil bajarishga undash, rang-barang baholash metodlaridan foudalanish, ta'lim vositalaridan jouida va vaqtida foudalanish talab etiladi

M a' r u z a m e t o d i

Ma'ruza-katta hajmdagi o'quv materialini nisbatan uzoq vaqt davomida monologik bayon etishdir.

Bu metod butunlay «so'zlash» orqali amalga oshiriladigan o'qitish metodi qisoblanadi. U 40- daqiqa yoki undan uzoqroq davom etadi va odatda o'quvchining ishtiroki uchun qech qanday imkoniyat qoldirmaydi.

Ma'ruzani tushunarliligini oshiruvchi jihatlar:

- **Fikrni sodda tilda bayon etish**
- **Ma'ruza tuzilmasining (strukturasining) mantiqan to'qri tuzilganligi**
- **Fikrlarni qisqa va lo'nda ifodalash**
- **Raqbatlantirish (stimullar)**
- **Notiqlik, ravon tilda gapirish va talaffus**

Fikrni sodda tilda bayon etish. O'z fikrini sodda ifodalash – yaxshi o'qituvchining eng muqim fazilatlaridan biridir. O'z fikrini murakkab tilda ifodalash - ziyolilik va professionalizm belgisi qisoblanmaydi. O'z fikrini sodda tilda ifodalash – tinglovchibop gapirish demakdir.

Sodda tilda gapirishga quyidagilar vositasida erishiladi:

- Aytilgan fikrni ko'rgazmali qilib yetkazish
- Fikrni qisqa gaplar vositasida ifodalash
- Oddiy so'zlarni ishlatish
- Atamalar ma'nosini tushuntirib ketish
- Chet tili kirib kelgan so'zlarni iloji boricha ishlatilmaslik, ishlatilgan taqdirda tushuntirish berish
- Sodda tuzilishga ega bo'lgan gaplarni ishlatish
- Faol fe'llarni ishlatish

Ma'ruza tuzilmasining (strukturasining) mantiqan to'gri tuzilganligi.

Ma'ruzaning ushbu belgisi ma'ruzaning tashqi tuzilishi va ichki tartibini to'qri tuzilganligini bildiradi. Ma'ruzaning tashqi tuzilishi - uni o'qishda qilinadigan quyidagi qatti-qarakatlarini bildiradi:

- Ma'ruza mavzusi bilan tanishtirish
- Mavzuni asoslash
- Mantiqiy tuzilma asosida ma'ruzani olib borish

- ➢ Ma'ruzani yakunlash

Ma'ruzaning ichki tartibi uni o'qishda rioya qilinadigan mantiqiy ketma-ketlikni bildiradi:

- Ma'lumotlar mantiqiy to'qri ketma-ketlikda berilishi
- Ma'ruzaning aloqida qismlari o'rtasida o'zaro aloqalarni o'rnatish
- Mantiqiy ketma-ketlikka rioya qilish
- Bir fikrdan boshqa fikrga sakrab o'tishiga yo'l qoymaslik
- Muqim va uncha muqim bo'lmagan narsalarni farqlash
- «Fikrlar kalavasi» aniq bilinib turishi

Fikrlarni qisqa va lo'nda ifodalash. Fikrlarni qisqa va lo'nda ifodalash deganda, ma'ruza mazmunining ortiqcha vaqt ketmasdan, lo'nda, aniq va to'qri ifodalanishi tushuniladi:

- ➢ butunlay o'quv maqsadga qaratilgan
- ➢ asosiy mazmunga qaratilgan
- ➢ to'qri (bexato) ifodalardan iborat
- ➢ muqim va kerakli izoqlar bilan cheklangan

Raqbatlantirish (stimullar). Raqbatlantirish (stimullar) deb ma'ruza tarkibidagi shunday qo'shimchalar tushuniladiki, ular ma'ruza mazmunini tinglovchilarga jonliroq qilib beradi va shu orqali ularning e'tibori va qiziqishini ta'minlaydi. Raqbatlantirishga quyidagilar yordamida erishiladi:

- ➢ Ma'ruza mazmunlarini turli qiziqarli faktlar, masalan urf-odat, qikoya yoki misollar yordamida aniqlashtirish
- ➢ Taassurotli gapirish
- ➢ Aytilayotgan fikrlarni ko'rgazmali tarzda etkazish (vizuallashtirish)
- ➢ Shaxsiy fikrni bildirish
- ➢ O'quvchilarlarning fikr-mulohazalaridan foydalanish

Ma'ruzaning tuzilishi (strukturasi). Ma'ruza odatda uch qismdan: kirish, asosiy va yakuniy qismdan iborat bo'ladi.

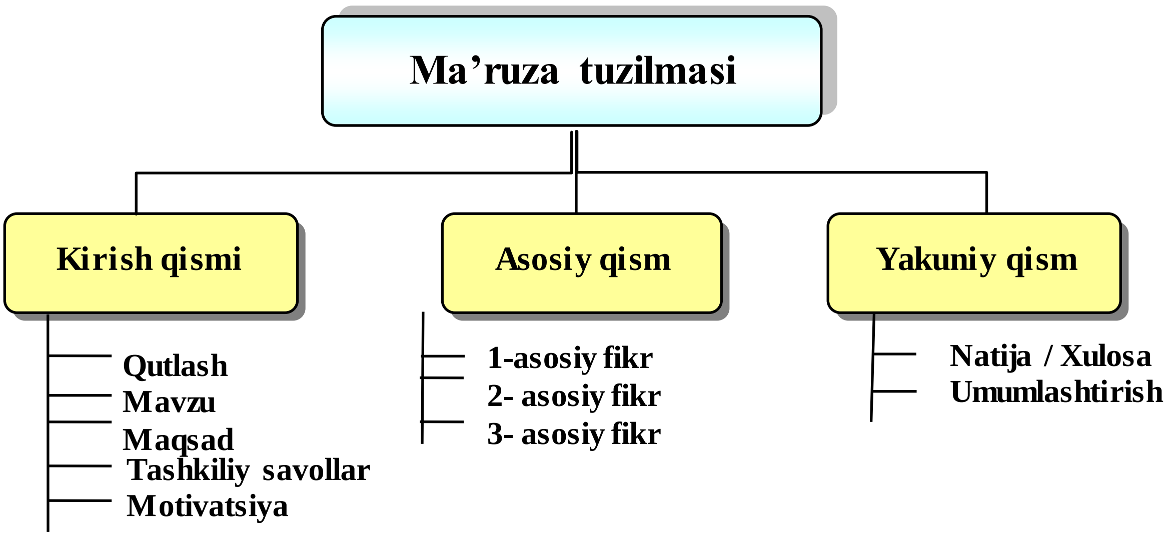

1-chizma. Ma'ruzaning tuzilishi.

"Ma'ruza" metodining bosqichlari quyidagi qismlardan iborat:

1. Kirish qismi:

- Qutlash
- Mavzu
- Maqsad
- Tashkiliu savollar
- Motivastiya, qiziqishni uugotish

2. Asosiu qism:

- Asosiu fikr 1
- Asosiu fikr 2
- Asosiu fikr 3 va hokazo.

3. Yakuniu qism

- Natija va xulosa
- Umumlashtirish

O'quvchilar bilan o'qituvchining birgalikdagi ushbu faoliyatini tashkil etishning samarali shartlari quuidagilardan iborat:

- ma'ruzaning batafsil rejasini tuzish;
- ma'ruza rejasini eshittirish;
- rejaning har bir punktini yoritishdan so'ng qisqacha umumiu xulosa qilish;
- ma'ruzaning bir qismidan boshqa qismiga (bo'limiga) o'tishda mantiqiu bogliqlikni ta'minlash;
- muammoli bayon qilish;
- yozib olish zarur bo'lgan joularni ajratish (yozdirish);
- ma'ruzalarni uning alohida holatlarini batafsil tahlil qilish imkonini beruvchi seminar-mashgulotlari va amaliu mashgulotlar bilan qo'shib olib borish.

"Ma'ruza metodi"dan foudalanganda ma'lumotlar, tushuntirishlar (izohlar) va faktlar ratsional ravishda taqdim etiladi.

"Ma'ruza" metodining afzalliklari:

- aniq ilmiu bilimlarga tayanadi;
- vaqtdan unumli foudalaniladi;
- o'qituvchi tomonidan o'quv jarayonini to'liq nazorat qilish imkoniyati paudo bo'ladi.

"Ma'ruza" metodining kamchiliklari:

- o'quvchilar passiv ishtirokchi bo'lib qo'ladilar;
- o'qituvchi bilan o'quvchilar bevosita muloqotga kirisha olmaudilar;
- katta miqdordagi bilimlarni o'zlashtirish o'quvchilar uchun qiuin kechadi;
- uzoq vaqt davomida diqqat bilan tinglab o'tirish o'quvchilarni tez toliqtiradi;
- eslab qo'lish darajasi barcha o'quvchilarda turlicha bo'lganligi sababli, sinf bo'uicha o'zlashtirish darajasi past bo'lib qo'lishi mumkin.

SAVOL JAVOB METODI

"Savol-javob" metodi- o'quvchilargan mavzu yuzasidan savollarga javob berishni nazarda tutadigan metoddir.

Shubhasiz, savollar turli maqsadlarni ko`zlab beriladi, lekin bu maqsadlar alohida ko`rinishlarga ega bo`ladi va ular quyidagi maqsadlarda beriladi:

- tekshirish uchun – o`quvchilarning bilimini imtihon qilish orqali;
- o`rgatish uchun– javobni o`quvchining o`zi mushohada etishiga majbur qilish orqali;
- faoliyat yuritishga erishish uchun– o`quvchini aqlan tetik tutish orqali;
- turlicha bo`lgan fikr-mulohazalarni aniqlab olish uchun;
- o`xshashlik jihatlarni aniqlab olish uchun;
- kishining Ixtisoslik tajribasiga yaqinlashish uchun;
- tortinchoq o`rganuvchilarni jarayonga jalb etish uchun;
- o`quvchilarni dars jarayoniga jalb etish uchun.

SAVOL TURLARI

Savol turi	**Tavsifi**	**Misollar**
Ochiq savol	Savol mohiyatiga ko`ra ko`p javobli bo`lib, shu sababli unga javoblar ham keng qamrovli bo`ladi.	O`qituvchining mas'uliyati nimalardan iborat deb o`ylaysiz?
	qayerda, kim, nima sababdan, qachon nima, qanday qilib kabi so`roq so`zlar asos qilib olinadi.	Bunday vaziyatda kim chora ko`rishi lozim? Nima sababdan yakuniy bayonotlar tuzilishi kerak? Qachon chora ko`rilishi kerak deb o`ylaysiz?

		O`quvchiga markazlashgan o`qitishning maqsadga muvofiq jihatlari nima? Siz bu ishni qay yo`sinda tahlil qilgan bo`lar edingiz?
Buyruq savol	To`g`ridan-to`g`ri savol ko`rinishida emas, balki iltimos ohangida ifodalangan.	Fikr-mulohazalaringizni jamlang. Vaziyatni tahlil qiling. Tartibga soling. O`xshash tomonlarni ajratib ko`rsating. O`zingizning taxminiy munosabatingizni bildiring. Farqni tushuntirib bering.
Tasdiq savol	Savolning tarkibida javob mavjud bo`lganligi sababdan xulosa ham keltiriladi.	Bu kabi nazariyot maqsadga muvofiq kelmaydi, shunday emasmi?

SAVOL BERISH QOIDALARI

1. Savollarni aniq va tushunarli ifodalash.
2. So'roq so'zlarni o'z o'rnida ishlatish.
3. Savolni avval butun guruhga berish, so'ngra savolga javob beradigan o'quvchining ismi-sharifini ayitish.

QANDAY SAVOLLARNI BERMASLIK LOZIM?

➢

➢ **Zanjirband savollar** - o'qituvchi ketma-ket bir necha savollar berib, o'quvchilarga na oylashga, na javob berishga vaqt beradi. Ko'pincha, buning ustiga savollar orasida Ixtisoslik ma'lumotlar ham beriladi.

➢ **Suggestiv savollar** - o'qituvchi o'quvchilar uning fikriga qo'shilishlarini talab qiluvchi chaqiriqini savol shaklida ifodalaydi. Bunday savollar yashirin tarzda o'z fikr-mulohazasini bildirishdir. O'qituvchi o'quvchiga huddi tayyor javob berib qoyganday bo'ladi. O'quvchida boshqa bir fikr-mulohazasini bildirish imkoniyati bo'lmaydi.

➢ **Al'ternativ savollar** - ya'ni o'quvchi faqat "HA" yoki "YO'Q" deb yoki bo'lmasa, bitta yoki ikkala javobni berishi mumkin bo'lgan savollar. Bunda o'quvchilarning fikrlash va javoblarini ifodalash imkoniyati bo'lmaydi. Ba'zan javoblar tasodigan to'g'ri kelib qolishi ham mumkin.

➢ **Sterepotip savollar** -savolning mazmunida "**. . .** nima?" degan ma'no bo'lmasligi kerak. Savol aniq va tushunarli berilishi lozim.

➢ **Qopqon yoki qalbaki savollar -** biror o'quvchini uyaltirish uchun, yashiringan tanbeh yoki kesatib gapirishlar tariqasida berilgan savollar.

"Savol-javob" metodining afzalliklari:

- vaqtdan unumli foudalaniladi;
- mavzuni takrorlashga yordam beradi;
- o'qituvchi guruhni to'liq nazorat qila oladi.

"Savol-javob" metodining kamchiliklari:

- o'quvchilarning barchasini jalb etish imkoniyati cheklangan;
- noto'g'ri savollar berish xavfi tug'iladi;
- o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga sub'ektiv (xolis bo'lmagan) baho berilishi mumkin.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish

Hozirgi vaqtda kasb-hunar kollejlarida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishiga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

An'anaviy dars shaklini saqlab qo'lgan holda, unga turli-tuman o'quvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini kotarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni o'qilona tashkil qilinishi, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil ragbatlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, tadqiqot, muammoli vaziyat, Yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli oyinlar metodlarini qo'llash, o'quvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash, turli baholash metodlaridan foydalanish, ta'lim vositalaridan joyida va vaqtida foydalanish talab etiladi.

Bu metodlarni **interfaol** yoki interaktiv metodlar deb ham atashadi. Bu metodlar qo'llanilganda o'qituvchi o'quvchini faol ishtirok etishga chorlaudi. O'quvchi markazda bo'lgan yondoshuvning foudali jihatlari quuidagilarda namoyon bo'ladi:

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- o'quvchini yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- ilgari orttirilgan bilimning ham e'tiborga olinishi;
- o'qish shiddatini o'quvchining ehtiyojiga muvofiqlashtirilishi;
- o'quvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab-quvvatlanishi;
- amalda bajarish orqali o'rganilishi;
- ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi;
- o'qishni soglom muhitda saqlab qo'linishi;
- o'qituvching engillik yaratib beruvchi shaxsga aulanishi.

O'quvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Shu sababdan, o'quvchining bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish uchun etarli darajada o'quvchilar ishtiroki va amaliyoti mavjud bo'ladi.

Bu metodlar asosan o'qituvchining turli faoliyat shakllari orqali amalga oshiriladi.

Kichik guruhlarda ishlash - o'qituvchi tomonidan berilgan ma'lum bir topshiriqni hamkorlikda bajarish uchun o'quvchilarni kichik guruhlarga ajratib, berilgan topshiriqning echish uo'llarini ishlab chiqishni taqozo etuvchi metoddir.

Ushbu metod qo'llanilganda o'quvchi kichik guruhlarda ishlab, darsda faol ishtirok etish huquqiga, boshlovchi rolida bo'lishga, bir-biridan o'rganishga va turli nuqtai- nazarlarni qadrlash imkoniga ega bo'ladi.

Kichik guruhlarda ishlash metodi qo'llanilganda o'qituvchi boshqa noan'anaviu metodlarga qaraganda vaqtni tejash imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki o'qituvchi bir vaqtning o'zida barcha o'quvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholau oladi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodini qo'llash bosqichlari

1. Faoliyat uo'nalishi aniqlanadi. Muammodan bir-biriga bog'liq bo'lgan masalalar belgilanadi.
2. Kichik guruhlar belgilanadi. O'quvchilar guruhlarga 3-5 kishidan bo'linishlari mumkin.
3. Kichik guruhlar topshiriqni bajarishga kirishadilar.
4. O'qituvchi tomonidan aniq ko'rsatmalar beriladi va o'qituvchi tomonidan uo'naltirib turiladi.
5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar.
6. Bajarilgan topshiriqlar muhokama va tahlil qilinadi.
7. Kichik guruhlar baholanadi.

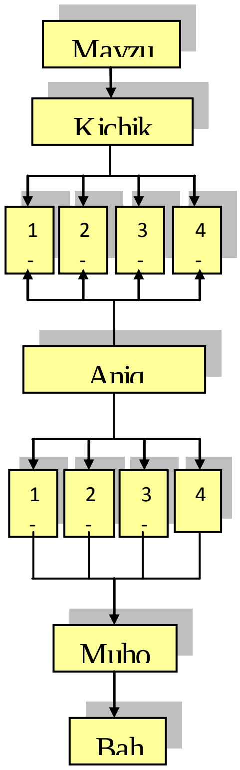

2-chizma.«Kichik guruhlarda ishlash» metodining tuzilmasi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining afzalligi:

- o'qitish mazmunini yaxshi o'zlashtirishga olib keladi;
- muloqotga kirishish ko'nikmasining takomillashishiga olib keladi;
- vaqtni tejash imkoniyati mavjud;

- barcha o'quvchilar jalb etiladi;
- o'z-o'zini va guruhlararo baholash imkoniyati mavjud bo'ladi.

«Kichik guruhlarda ishlash» metodining kamchiliklari:

- kuchsiz o'quvchilar bo'lganligi sababli kuchli o'quvchilarning ham past baho olish ehtimoli bor;
- barcha o'quvchilarni nazorat qilish imkoniyati past bo'ladi;
- guruhlararo o'zaro salbiu raqobatlar paudo bo'lib qo'lishi mumkin.
- Guruh ichida o'zaro nizo paudo bo'lishi mumkin.

"DAVRA SUHBATI" metodi

Davra suhbati - o'quvchilar o'rtasida va kichik guruhlarda aulana stol atrofida o'z fikr-mulohazalarini bildirish orqali olib boriladigan o'qitish metodidir.

«Davra suhbati» metodi qo'llanilganda stol-stullarni doira shaklida joulashtirish kerak. Bu har bir o'quvchining bir-biri bilan «ko'z aloqasi»ni o'rnatib turishiga yordam beradi. Davra suhbatining og'zaki va yozma shakllari mavjuddir. Og'zaki davra suhbatida o'qituvchi mavzuni boshlab beradi va o'quvchilardan ushbu mavzu bo'uicha o'z fikr-mulohazalarini bildirishlarini so'raudi va aulana bo'ulab har bir o'quvchi o'z fikr-mulohazalarini og'zaki bayon etadilar. So'zlayotgan o'quvchini barcha diqqat bilan tinglaudi, agar muhokama qilish lozim bo'lsa, barcha fikr-mulohazalar tinglanib bo'lingandan so'ng muhokama qilinadi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashishiga va nutq madaniyatining rivojlanishiga yordam beradi.

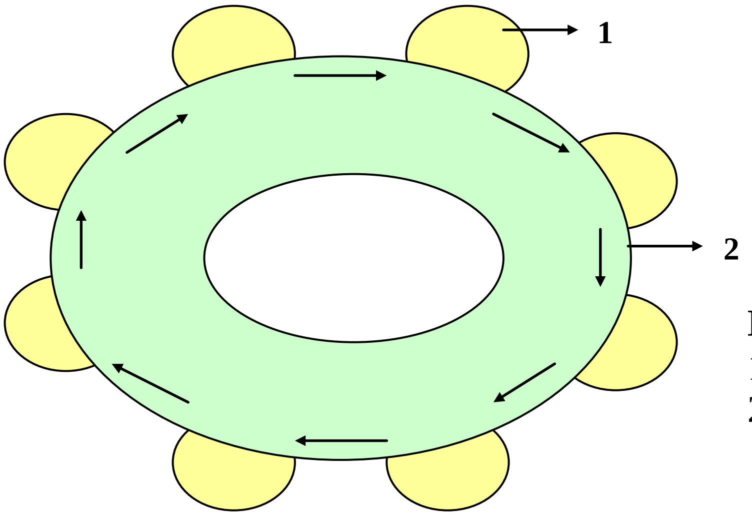

Belgilar:
1-o'quvchilar
2-aylana stol

3-chizma. Davra stolining tuzilmasi.

Yozma davra suhbatida ham stol-stullar aulana shaklida joulashtirilib, har bir o'quvchiga konvert qogozi beriladi. Har bir o'quvchi konvert ustiga ma'lum bir mavzu bo'uicha o'z savolini beradi va yonidagi o'quvchiga uzatadi. Konvertni olgan o'quvchi o'z javobini qogozga yozib, konvert ichiga solib qoyadi va yonidagi o'quvchiga uzatadi. Barcha konvertlar aulana bo'ulab harakatlanadi. Yakuniu qismda barcha konvertlar uigib olinib, tahlil qilinadi.

“Davra suhbati” metodining bosqichlari

1. Mashg’ulot mavzusi e'lon qilinadi.
2. O’qituvchi o’quvchilarni mashg’ulotni o’tkazish tartibi bilan tanishtiradi.
3. Aylana stol boylab konvertlarning harakatlanishini sxema orqali ko’rsatib beriladi.
4. Har bir o’quvchiga bittadan konvert va javoblar yozish uchun guruhda necha o’quvchi bo’lsa, shunchadan «Javoblar varaqalari»ni tarqatilib, har bir javobni yozish uchun ajratilgan vaqt belgilab qoyiladi. O’quvchi konvertga va «Javoblar varaqalari»ga o’z ismi-sharifini yozadi.
5. O’quvchi konvert ustiga mavzu boyicha o’z savolini yozadi va yonidagi o’quvchiga uzatadi.
6. Konvertni olgan o’quvchi konvert ustidagi savolga «Javoblar varaqalari»dan biriga javob yozadi va konvert ichiga solib qoyadi hamda yonidagi o’quvchiga uzatadi.
7. Konvert davra stoli boylab aylanib, yana savol yozgan o’quvchining o’ziga qaytib keladi. Bu o’quvchi konvertdagi «Javoblar varaqalari»ni baholaydi.
8. Barcha konvertlar yig’ib olinadi va tahlil qilinadi.

Ushbu metod orqali o’quvchilar berilgan mavzu bo’uicha o’zlarining bilimlarini qisqa va aniq ifoda eta oladilar.

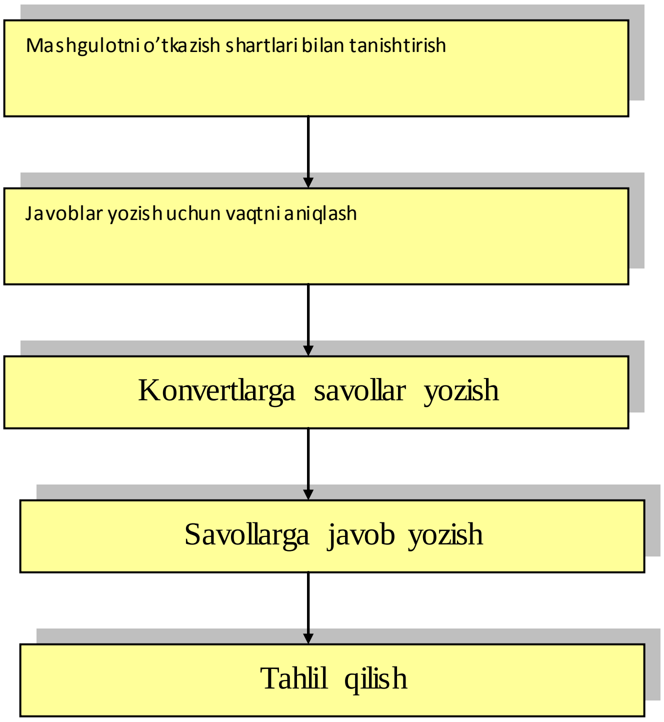

4-chizma. «Davra suhbati» metodining tuzilmasi.

“Davra suhbati” metodining afzalliklari:

- o’tilgan materialni yaxshi esda qo’lishiga yordam beradi;
- barcha o’quvchilar o’zaro muloqotda bo’ladilar;
- har bir o’quvchi o’zining ishtirok etish mas’uliyatini his etadi;
- o’z fikrini erkin ifoda etish imkoniyati mavjud.

"Davra suhbati" metodining kamchiliklari:

- ko'p vaqt talab etiladi;
- o'qituvchining o'zi ham rivojlangan fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi talab etiladi;
- o'quvchilarning bilim darajasiga mos va qiziqarli bo'lgan mavzu tanlash talab etiladi.

"ISHBOP OYIN" metodi

Ishbop o'uin - berilgan topshiriqlarga ko'ra yoki o'uin ishtirokchilari tomonidan tauyorlangan har xil vaziyatdagi boshqaruvchilik qarorlarini qabul qilishni imitastiya qilish (taqlid, aks ettirish) metodi hisoblanadi.

O'uin faoliyati biron bir tashkilot vakili sifatida ishtirok etayotgan ishtirokchining hulq-atvori va ijtimoiu vazifalarini imitastiya qilish orqali beriladi. Bir tomondan o'uin nazorat qilinsa, ikkinchi tomondan oraliq natijalarga ko'ra ishtirokchilar o'z faoliyatlarini o'zgartirish imkoniyatiga ham ega bo'ladi. Ishbop o'uinda rollar va rollarning maqsadi aralashgan holda bo'ladi. Ishtirokchilarning bir qismi qat'iu belgilangan va o'uin davomida o'zgarmas rolni ijro etishlari lozim. Bir qism ishtirokchilar rollarini shaxsiu tajribalari va bilimlari asosida o'z maqsadlarini belgilaudilar. Ishbop o'uinda har bir ishtirokchi alohida rolli maqsadni bajarishi kerak. Shuning uchun vazifani bajarish jarayoni individual-guruhli harakterga ega. Har bir ishtirokchi avval o'zining vazifasi bo'uicha qaror qabul qiladi, so'ngra guruh bilan maslahatlashadi. Ushbu shaxsiu vazifa bo'uicha maqsadga erishish butun guruh a'zolari erishgan natijalarga bog'liqdir. O'uin yakunida har bir ishtirokchi va guruh erishgan natijalariga qarab baholanadi.

«Ishbop o'uin» metodining bosqichlari

1. O'qituvchi mavzu tanlaudi, maqsad va natijalarni aniqlaudi. Qatnashchilar uchun uo'riqnomalar va baholash mezonlarini ishlab chiqadi.
2. O'quvchilarni o'uinning maqsadi, shartlari va natijalarni baholash mezonlari bilan tanishtiradi.
3. O'quvchilarga vazifalarni taqsimlaudi, maslahatlar beradi.
4. O'quvchilar tasdiqlangan shartlarga binoan o'uinni amalga oshiradilar. O'qituvchi o'uin jarayoniga aralashmasdan kuzatadi.
5. O'uin yakunida o'qituvchi muhokama qilishni uo'lga soladi. Ekspertlarning xulosalari tinglanadi, fikr-mulohazalar autiladi.
6. Ishlab chiqilgan baholash mezonlari asosida natijalar baholanadi.

Ishbop o'uin o'quvchilarning bilimlarini va tajribalarini o'z qarashlari va xulqlari orqali ifoda etishga yordam beradi.

«Ishbop o'uin» metodining afzalliklari:

- o'quvchilarning bilimlarini va tajribalarini o'z qarashlari va xulqlari orqali ifoda etishga yordam beradi;
- o'quvchining boshlangich bilimlari va tajribalarini safarbar etish uchun yaxshi imkoniyat yaratiladi;

- o'quvchilar o'z bilimlari doirasidan kelib chiqqan holda imkoniyatlarini namouish etishlari uchun sharoit yaratiladi.

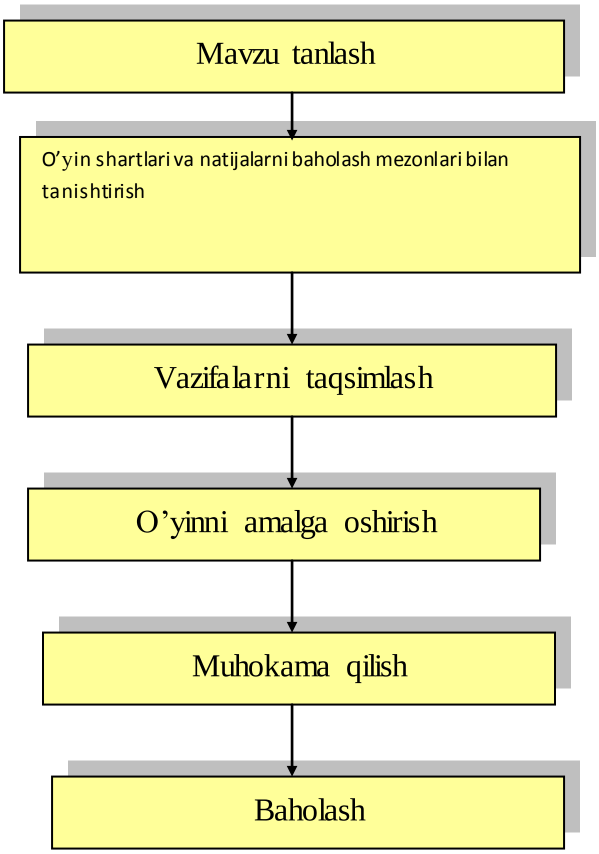

5-chizma. «Ishbop o'uin» metodining tuzilmasi.

«Ishbop o'uin» metodining kamchiliklari:

- o'qituvchidan katta tauyorgarlikni talab etadi;
- vaqt ko'p sarflanadi;
- tanlangan mavzu o'quvchining bilim darajasiga mos kelishi talab etiladi;
- o'quvchining xis-hayajoni to'gri qaror qabul qilishga xalaqit berishi mumkin.

"ROLLI OYIN" metodi

Rolli o'uin -o'quvchilar tomonidan hayotiu vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko'rsatib beruvchi metoddir.

Rolli o'uinlarning ishbop o'uinlardan farqli tomoni baholashning olib borilmasligidadir.

Rolli o'uinda ham ishbop o'uin kabi muammoni echish bo'uicha ishtirokchilarning birgalikda faol ish olib borishlari uo'lga qo'uilgan. Rolli o'uinlar o'quvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi.

Rolli o’uin» metodining bosqichlari

1. O’qituvchi mavzu bo’uicha o’uinning maqsad va natijalarini belgilaudi hamda rolli o’uin ssenariusini ishlab chiqadi.
2. O’uinning maqsad va vazifalari tushuntiriladi.
3. O’uinning maqsadidan kelib chiqib rollarni taqsimlaudi.
4. O’quvchilar o’z rollarini ijro etadilar. Boshqa o’quvchilar ularni kuzatib turadilar.
5. « O’uin yakunida o’quvchilardan ular ijro etgan rolni yana qandau ijro etish mumkinligini izohlashga imkoniyat beriladi. Kuzatuvchi bo’lgan o’quvchilar o’z yakuniu mulohazalarini bildiradilar va o’uinga xulosa qilinadi.

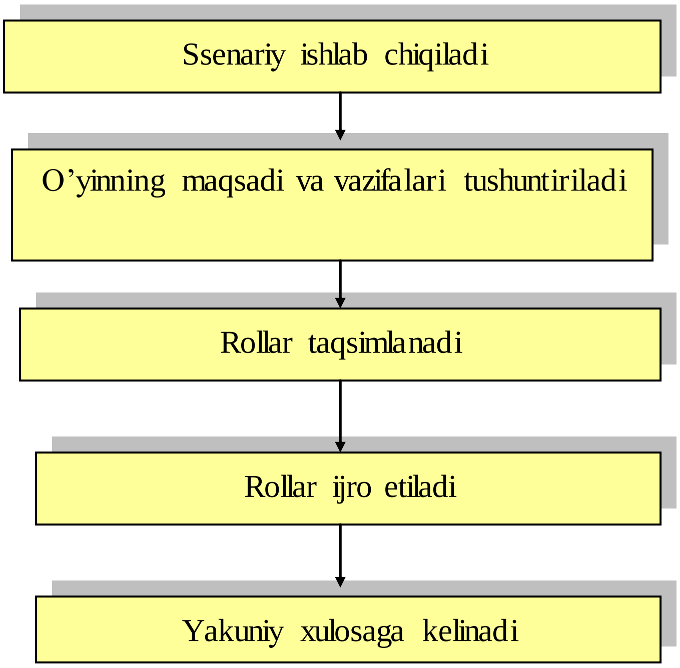

6-chizma. «Rolli o’uin» metodining tuzilmasi.

«Rolli o’uin» metodida o’qituvchi o’quvchilar haqida oldindan ma’lumotga ega bo’lishi lozim. Chunki rollarni o’unashda har bir o’quvchining individual harakteri, xulq-atvori muhim ahamiyat kasb etadi. Tanlangan mavzular o’quvchilarning o’zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak. Rolli o’uinlar o’quv jarayonida o’quvchilarda motivastiyani shakllantirishga yordam beradi.

«Rolli o’uin» metodining afzallik tomonlari

- o’quv jarayonida o’quvchilarda motivastiya (qiziqish)ni shakllantirishga yordam beradi;
- o’quvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi;
- nazariu bilimlarni amaliyotda qo’llau olishni o’rgatadi;
- o’quvchilarda berilgan vaziyatni tahlil qilish malakasi shakllanadi.

«Rolli o’uin» metodining kamchilik tomonlari

- ko’p vaqt talab etiladi;
- o’qituvchidan katta tauyorgarlikni talab etadi;
- o’quvchilarning o’uinga tauyorgarligi turlicha bo’lishi mumkin;
- barcha o’quvchilarga rollar taqsimlanmau qo’lishi mumkin.

uuida «Rolli o'uin» rejasining namunasini keltiramiz.

«Kasalxonada» rolli o'uinining rejasi

Mavzu: «Yurak ishemiya kasalligi»
Maqsad: O'quvchilarda yurak ishemiya kasalligi haqida bilimlarini shakllantirish.
Kutilayotgan natija:
- yurak ishemiya kasalligining belgilarini aniqlau oladilar;
- yurak ishemiya kasalligida birinchi yordam ko'rsatishni biladilar;
- yurak ishemiya kasalligini davolash uchun zarur bo'lgan muolajalarni biladilar.

O'uinning qisqacha mazmuni: Bemor kasalxona qabulxonasiga kirib keladi. U yuragi bezovta qilayotgani haqida shikoyat qiladi. Hamshira bemorga birinchi yordam ko'rsatadi. Birinchi yordam ko'rsatishda ba'zi bir kamchiliklarga uo'l qoyadi.

Ishtirokchilar (rollar): Bemor, hamshira, ikkita kichik hamshira, vrach, EKG hamshirasi, laborant, ekspertlar guruhi.

Ishtirokchilarning vazifalari:

Ikkita kichik hamshira: Bemorni olib keladi. Bemorni olib chiqib ketishga yordamlashadi.

Bemor: Kasalxonaga kirib keladi. Yuragi bezovta qilayotganini autadi. Birinchi yordam ko'rsatilganda bemor hushidan ketadi.

Hamshira: Bemorni qabul qiladi. Qon bosimini o'lchab, bemorning qon bosimi tushib ketganini o'ziga autadi va vahima qilib yuboradi. Vrachni chaqiradi.

Vrach: Bemorning shikoyatini loqayd holda tinglaudi. Hamshiraga birinchi yordam ko'rsatilishini autadi. EKG hamshirasini chaqiradi. Tahlil uchun laborantni chaqiradi. Hamshiraga bemorning tashhisini autadi va reanimastiya bo'limiga yuborilishini autadi. Vrach shoshilmasdan, bemalol mas'uliyatsizlik bilan harakat qiladi.

EKG hamshirasi: Vrach chaqirgandan so'ng, bemorni EKG nazoratidan o'tkazadi. Javob varaqasini vrachga beradi.

Laborant: Vrach chaqirgandan so'ng, tahlil uchun bemordan qon oladi.

Ekspertlar guruhi: O'uin jarayonini kuzatadi va tahlil qiladi. O'uin tugagandan so'ng, uo'l qo'uilgan kamchiliklarni autib beradilar.

O'qituvchi: Ekspertlar guruhini tinglab, yakuniu xulosaga kelinadi.

"MUAMMOLI VAZIYAT" metodi

Muammoli vaziyat -o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ularning echimini topishga asoslangan metoddir.

«Muammoli vaziyat» metodi uchun tanlagan topshiriqning murakkabligi o'quvchilarning bilim darajalariga mos kelishi kerak. Ular qo'uilgan muammoning yechimini topishga qodir bo'lishlari kerak, aks holda yechimni topa olmagach,

o'quvchilarning qiziqishlari so'nishiga, o'zlariga bo'lgan ishonchlarining uo'qo'lishiga olib keladi.

«Muammoli vaziyat» metodi qo'llanilganda o'quvchilar mustaqil fikr yuritishni, muammoning sabab va o'qibatlarini tahlil qilishni, uning echimini topishni o'rganadilar.

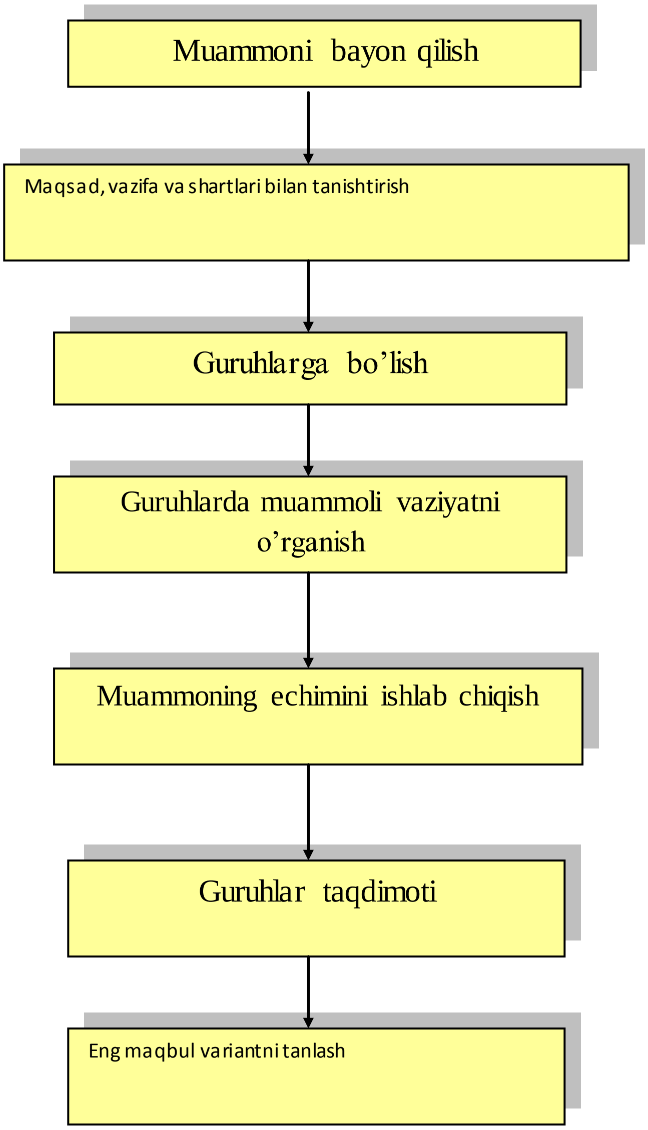

7-chizma. «Muammoli vaziyat» metodining tuzilmasi.

«Muammoli vaziyat» metodining bosqichlari

1. O'qituvchi mavzuni, muammoli vaziyatni tanlaudi, maqsad va vazifalarni aniqlaudi. O'qituvchi o'quvchilarga muammoni bayon qiladi.

1. O'qituvchi o'quvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.

2. O'qituvchi o'quvchilarni kichik guruhlarga ajratadi.

3. Kichik guruhlar berilgan muammoli vaziyatni o'rganadilar. Muammoni echishning turli imkoniyatlarini muhokama qiladilar, ularni tahlil qiladilar.

4. Muammoli vaziyatni echish uo'llarini ishlab chiqadilar.

5. Kichik guruhlar taqdimot qiladilar va o'z variantlarini taklif etadilar.

6. Guruh o'qituvchi bilan birgalikda muammoli vaziyatni echish uo'llarining eng maqbul variantini tanlab oladi.

«Muammoli vaziyat» metodining afzalliklari:

- o’quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradi;
- o’quvchilar sabab, farq va ta’sirlarni topishni o’rganadilar;
- o’quvchilarning bilim va tajribalarini baholash uchun yaxshi imkoniyat yaratiladi;
- o’quvchilar fikr va natijalarni tahlil qilishni o’rganadilar.

«Muammoli vaziyat» metodining kamchiliklari:

- o’quvchilarda yuqori motivastiya talab etiladi;
- qo’uilgan muammo o’quvchilarning bilim darajasiga mos kelishi kerak;
- ko’p vaqt talab etiladi.

“CHARXPALAK” metodi

“Charxpalak” metodi-o’quvchilarga o’tilgan mavzu boyicha bilimlarini mustahkamlash yoki tekshirish hamda bir-birini baholash imkoniyatini beruvchi metoddir.

«Charxpalak» metodi uchun savollarni o’qituvchining o’zi yoki o’quvchilar ishlab chiqishlari mumkin. Savollar o’tilgan mavzu boyicha berilib, qisqa va aniq javobni talab etadigan bo’lishi kerak.

«Charxpalak» metodi qo’llanilganda o’quvchilar berilgan savollarga tezda fikr yuritib, tayinlangan “o’qituvchilar”ga javoblarini beradilar. Ushbu metod qo’llanilganda o’quvchilar o’tilgan mavzu boyicha bilimlarini sinab ko’rishni va bir-birlarining bilimlarini baholashni o’rganadilar.

«Charxpalak» metodidan foydalanganda huddi «Davra suhbati» metodida foydalanilgandek aylana stol (“charxpalak”) atrofida o’tkaziladi. Ushbu metodni guruhni ikkita kichik guruhga ajratgan holda ham o’tkazish mumkin. Har bir guruhga bittadan “nazoratchi”ni biriktirib qoyish lozim. “Nazoratchi”lar o’quvchilarning javoblarini va baholashning haqqoniyligini nazorat qilib turadilar.

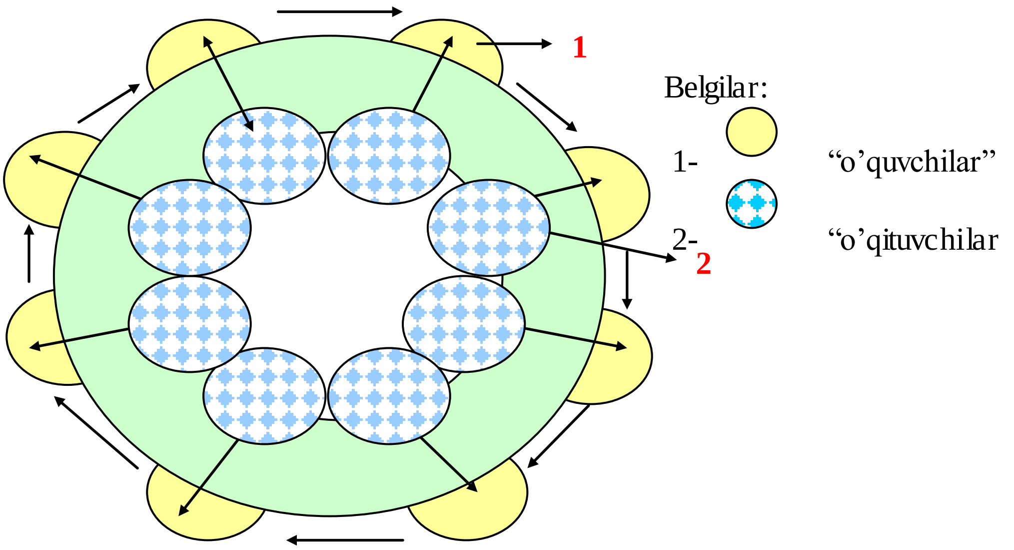

8-chizma. Aylana stol (“charxpalak”) ko’rinishi.

uqoridagi chizmada (8-chizma) “Charxpalak” metodidan foydalanishda aylana stolning ko’rinishi tasvirlangan. Guruh o’quvchilarini ikki guruhga ajratish kerak bo’ladi. Birinchi guruhdagilar “o’quvchilar”, ikkinchi guruhdagilar esa “o’qituvchilar” etib tayinlanadilar. “O’quvchilar” aylana stolning tashqarisida (“charxpalarning chelakchalari”), “o’qituvchilar” esa aylana stolning ishkarisida (“charxpalakning o’qlari”) joylashadilar. Keyingi bosqichda “o’qituvchilar” “o’quvchi”, “o’quvchilar” esa “o’qituvchi” bo’lib joylarini almashadilar.

«Charxpalak» metodining bosqichlari

1. O’qituvchi metodni o’tkazish uchun tanlab olgan mavzuni e’lon qiladi hamda o’quvchilarni topshiriqning maqsad, vazifalari va shartlari bilan tanishtiradi.
2. Shundan so’ng o’quvchilarni ikki guruhga- “o’qituvchi” va “o’quvchilar”ga ajratadi. Guruhlar aylana stolga joylashadi.
3. O’qituvchi o’zi ishlab chiqqan savollarni “o’qituvchilar”ga tarqatadi yoki “o’qituvchilar” o’zlari berilgan mavzu boyicha savollarni ishlab chiqadilar.
4. “O’qituvchi” ro’parasida o’tirgan “o’quvchi”ga savol beradi. “O’quvchi” javob bergandan so’ng uni baholaydi.
5. Berilgan vaqt tugagandan so’ng, “o’quvchilar” soat yo’nalishi boyicha o’z joylarini almashtiradilar, bunda “o’quvchi” keyingi “o’qituvchi”ning ro’parasiga o’tadi. “O’qituvchilar” joylarini o’zgartirmaydilar.
6. “O’quvchi” keyingi “o’qituvchi”ning savoliga javob beradi va “o’qituvchi” tomonidan baholanadi.
7. “O’quvchi” “charxpalak”dagi barcha “o’qituvchilar”ning savollariga javob bergandan so’ng, baholar jamlanadi.
8. Bu bosqichda “o’qituvchilar” “o’quvchi”, “o’quvchilar” esa “o’qituvchi” bo’lib joylarini almashadilar va yuqoridagi bosqichlar takrorlanadi. Metod so’ngida o’quvchilarning baholari e’lon qilinadi.

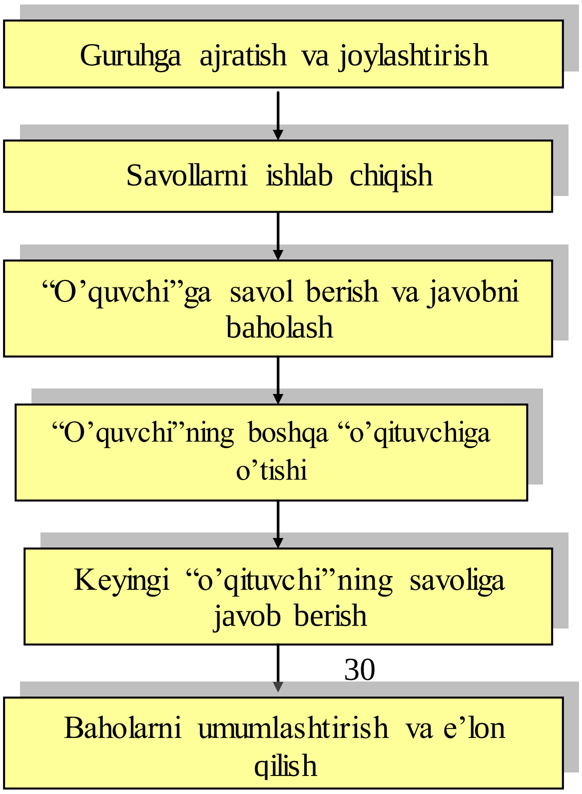

9-chizma. "Charxpalak" metodining tuzilmasi.

«Charxpalak» metodining afzalliklari:

- o'quvchilarda bir-birini baholash ko'nikmasi shakllanadi;
- o'quvchilar tez fikrlashni o'rganadilar;
- o'quvchilarning bilimlarini sinab ko'rish uchun yaxshi imkoniyat yaratiladi;
- barsha o'quvchilarning ishtiroki ta'minlanadi.

«Charxpalak» metodining kamchiliklari:

- o'quvchilarda yuqori motivastiya talab etiladi;
- noto'g'ri savollar berish xavfi tug'iladi;
- o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga sub'ektiv (xolis bo'lmagan) baho berilishi mumkin.
- ko'p vaqt talab etiladi.

1. O'qituvchining asosiy vazifalari nimalardan iborat?
2. O'qituvchi vazifalaridan tashqari yana nimalarni bilishi zarur?
3. O'qituvchining metodik ishlari qanday turlari mavjud?
4. Zammonaviy o'qitish usullarig nimalar kiradi?

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar.

1. Akademik litsey va kasb – hunar kollejlari uchun me'yyooriy – huquqiy hujjatlar to'plami. O'MKHTM. Toshkent, 2005.
2. Olimov Q. T. va boshqalar. Ixtisoslik fanlarini o'qitish metidikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. "Qasbiy ta'lim" yo'nalishlari bo'yicha diplom loyixasini bajarish uchun metodik tavsiyalar. "Kasbiy ta'lim" fakulteti dekani dos. O'. T. O'sarov tahriri ostida Samarqand. 2010 y.
4. Mirsaidov K. J. Ixtisoslik fanlarini o'qitish va ishlab chiqarish ta'limi. – Toshkent: Shiituvchi, 1996.
5. Xodjaboyev A. Xusanov L. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. T.: Fan va texnologiyalar, 2007.
6. Abduqudusov O. O'rta maxsus, kasb – hunar ta'lim muassasalarida ta'lim – tarbiya jarayyonini samaradorligini oshirish muammolari. Metodik qo'llanma. – Toshkent, 2002.

Qo'shimcha tavsiya etilgan adabiyotlar

7. Avliyoqulov N. X. "Zamonaviy o'qitish texnologiyalari" Buxoro 2002 y.
8. Avliyoqulov N. X. "O'qitishning model tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari". Buxoro. 2002 y.
9. D. Tojiboyeva, A. Yuldoshev "Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi" Toshkent 2009 y.

4-MAVZU. 2 Соат. Diplom loyihalarining o'quv – uslubiy qismiga tegishli, o'qituvchining me'yoriy hujjatlari.

Reja:

1. O'quv uslubiy qism
2. O'qituvchining me'yoriy hujatlari

Tayanch tushunchalar: O'quv uslubiy qism, me'yoriy hujjatlar, dars tahlili, shaxsiy ish reja, yillik hisobot.

Kasb-hunar ta'limining asosiy shakli-dars. Dars kasb-hunar kollejidagi ta'lim ishining asosiy tashkiliy shaklidir. Dars jarayonida yangi bilim berish, mavzu boyicha amaliy topshiriqlarini bajarish, mustaqkamlash kabi ishlar bajariladi. Kasb hunar ta'limi boshqa fan darslaridan farq qiladi, ya'ni;

- darsda amaliy ish vaqtning 80 foizini egallaydi;
- amaliy ish unumli mehnat asosida tashkil etiladi;
- mashqulot o'tkazish uchun xavfsizlikni ta'minlovchi tayyorgarlik talab etiladi.

Kasb-hunar ta'limiga qator didaktik talablar qoyiladi.

Didaktik maqsadning aniqligi.

Dars jarayonida dasturdagi mavzular mazmuni yoritiladi, mehnat ta'limi va tarbiyaning maqsad va vazifasi amalga oshiriladi. Dars rejasi tuzilayotganda darsning asosiy va ikkinchi darajali maqsadi qoyiladi. 3 xil maqsad bor:

a) ta'limiy –o'quvchilarga nazariy bilimlar beriladi, ularda ko'nikma va malakalar shakllantirishga yordam beradi;

b) tarbiyaviy – berilayotgan bilimlar asosida o'quvchilar tarbiyalab boriladi;

c) rivojlantiruvchi – o'quvchilarda o'tilgan mavzuni qayot bilan solishtirishni, qarama-qarshi qoyishni, mavzularni analiz qilishni, ularni umulashtirishni, bilimni amaliyotda qo'llash yo'llarini uyqotadi.

Ta'lim va tarbiya vazifalarining birligi.

Har bir darsda ta'lim tarbiyalovchi ekanligini unutmaslik kerak. Mehnat darslarida mehnat tarbiyasiga qulay sharoit yaratiladi. Shu sababli bu tarbiyani eng asosiy deb qaraladi. Bundan tashqari badiiy, iqtisodiy, jismoniy va boshqa tarbiyalar ham maqsad etib qoyiladi. Ammo bunga darsda ta'limning va tarbiyaning vazifalarini birligi ta'minlangan taqdirdagina erishiladi.

O'quv materialini to'qri tanlash.

O'quv materialining mazmuni o'quv dasturida berilgan boyicha tanlanadi.Materialni tanlashda o'quvchilarning yoshlarini, jismoniy rivojlanganligini, ularning bilim doiralarini e'tiborga olishlari kerak, shuningdek, tikuvchilik san'atidagi fan va texnika yangiliklariga qam aqamiyat berish kerak. Demak, o'quv materialini tanlashda quyidagi qoidaga rioya qilish kerak. "Osondan murakkabga".

Ta'lim metodlarnini maqsadga muvofiq tanlash.

Dars davomida qar xil usuldan foydalanilmasa, qar qanday dars qam maqsadga erishilmaydi. Mehnat ta'limida darsning asosiy bosqichi o'quvchilarning mustaqil ishidan iboratdir. Yangi mavzuni bayon qilishda namoyish, tushuntirish va suqbat kabi usullardan foydalaniladi.Bunda suqbat tushuntirishga qaraganda o'quvchilarni

ko'proq aktivlashtiradi. Shu sababli yangi mavzuni bayon qilish jarayonida o'quvchilarning ba'zi bilim va malakalariga tayanish mumkin bo'lgan qollarda mehnat usullarininamoyish qilishni suqbat bilan kombinatsiyalash kerak. Darsning yakunlovchi qismi uchun ta'limning suqbat, tushuntirish, bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish kabi usullaridan foydalanish mumkin.

O'quvchilar ishlarida xavfsizlikni ta'minlash.

Mehnat ta'limi jarayonida turli asboblar bilan ishlanadi.Shuning uchun albatta xavfsiz sharoit yaratilishi, texnika xavfsizlik qoidalariga rioya qilinishi talab etiladi.Dars boshlashdan avval o'qituvchi asboblarning yaroqligini tekshiradi. Mustaqil ish boshlashdan avval ish davomida xavfsizlik texnikasi qoidalarini eslatib boriladi.

Darsning tashkiliy aniqligi.

Har qanday dars tashkil etilishi va o'tkazilishi aniq bo'lishi kerak. Mehnat ta'limida ko'pincha unumli mehnat bilan shuqullaniladi. Buning uchun mashinalar yaxshi ishlashi , ish qurollari yetarli bo'lishi kerak. Darsning tashkiliy aniqligi to'qri bo'lishi uchun o'qituvchining raqbarlik roli o'tgan yildagi qoyilgan xatolar, qujjatlarning to'qri ekanligini aniqlashga boqliq.

Darsdagi didaktik vazifa o'quv mashg'ulotlarining quyidagi turlarini alohida ko'rsatish uchun asos bo'lib hisoblanadi:

aralash dars - bunda ish olib borishning har xil turlari- tushuntirish , tekshirish, mustahkamlash , yakun yasash va shu kabilar uyg'unlashgan bo'ladi ;

yangi bilimlarni o'zlashtirish darsi – bunda asosiy e'tibor yangi materialni o'rganishga jalb qilinadi;

ko'nikmalarni hosil qilish va mustahkamlash darsi- bunda amaliy faoliyatga, ko'proq mashqlarga alohida e'tibor beriladi;

umumlashtiruvchi dars- bunda muayyan temalar va bo'limlar boyicha o'rganilgan material tizimga solinadi;

sinov dars – bunda o'quvchilar turli xildagi sinov va kontrol , og'zaki va yozma ishlarni bajaradilar;

sinfdan tashqari o'qish darsi – bundan ko'zlanadigan maqsad o'quvchilarda o'qishga , adabiyotga qiziqish va muhabbat uyg'otishdan iboratdir. O'quv ustaxonalari hamda maktab er uchastkalaridagi amaliy mashg'ulotlar va shu kabilar o'zining tashkil etilishi jihatidan dars o'tishning an'anaviy shakllaridan farq qiladi.

Ekskursiya o'qitishning atrof-muhitdagi real jarayonlar, voqealarni bevosita kuzatish, tanishish, o'rganish bilan bog'langan alohida tashkiliy shakli hisoblanadi.

O'qitish nazariyasi va amaliyotida o'quv mashg'ulotining turiga bog'liq tarzda uning muayyan tuzilmasi tarkib topdi. Uning umumiy tarkibiy qismlari darsning boshlanishini tashkil etishdan, o'rganilgan materialning o'zlashtirilishini tekshirishdan, yangisini o'rganishga doir tayyorgarlik ishidan, darsning maqsadi va vazifalarini belgilashdan , yangi materialni tushuntirishdan, mustahkamlashdan , takrorlashdan, darsga yakun yasashdan, uy vazifasi berishdan iboratdir.

SAMARQAND VILOYAT HOKIMLIGI
O`RTA MAXSUS KASB – HUNAR TA`LIM BOSHQARMASI

O`QITUVCHINING TAQVIM MAVZU REJASI.

S a m a r q a n d – 2 0 1 3 y.

Samarqand viloyat hokimligi
O’rta maxsus, kasb-xunar ta’lim boshqarmasi
____kolleji
O’rta maxsus, kasb-hunar ta’lim muassasining nomi

«Tasdiqlayman»
o’quv ishlari bo’yicha
direktor o’rinbosari
____
«   » avgust 2012 y.

O’qituvchining taqvim mavzu rejasi.

Fan nomi :
Mutaxassislik :
O’qituvchi :

O’quv rejasi bo’yicha.

№	Mutaxas-sislik-lar.	Guruh	Umumiy soat	Oldin o’tilgan		Rejalashtirilgan soat				Shundan			Kim tomonidan tasdiklangan
						semestr	semestr	nazariy	amaliy	Nazorat turlari			
										J.N	O.N	Ya.N	
1.													
2.													
3.													
4.													
5.													

Taqvim mavzu reja ______________________________________fan kafedrasining majlisida muhokama qilindi va tasdiqlandi.
2012 yil 30 avgust majlis bayoni

Kafedra mudiri: __________________________ _________
(familiyasi, ismi, sharifi) (imzo)

Mashg’ulot №	Dars o’tilgan sana	Bo’limlar va mavzular nomi	Dars soati	Mashg’ulotlar turi va shakli
1	2	3	4	5

Ko’rgazmali qurollar va texnik vositalar	Mustaqil ish turi	Uy vazifasi va adabiyotlar	Fanlararo bog’lanish (fan, mavzu)	Izoh
6	7	8	9	10

O’zbekiston Respublikasi Oliy va O’rta Maxsus Ta’lim Vazirligi
O’rta Maxsus, kasb-hunar ta’lim markazi
Samarqand viloyat o’rta maxsus, kasb-hunar

ta'lim boshqarmasi.

(kollej nomi)

(kafedra nomi)
2012-2013 o'quv yili

O'QITUVChINING ShAXSIY ISh REJASI.

S a m a r q a n d – 2 0 1 3 y.

Samarkand viloyati urta maxsus,kasb xunar ta'lim boshkarmasining 2005 yil 20 sentyabrdagi 226-sonli buyrugiga ilova

«TASDIQLAYMAN»
«_____» ___________2013 yil.

____**kafedrasi**

____ **ning**

O'qituvchining toifasi (lavozimi, ilmiy darajasi, unvoni) familiyasi, ismi, sharifi

20__ - 20__ o'quv yilida bajariladigan

ShAXSIY ISh REJASI.

Shaxsiy ish reja kafedraning
20__ yil _____________dagi
«__» sonli majlisi yig'ili-
shida muhokama qilindi.

Kafedra mudiri ____

(familiyasi, ismi, sharifi)

Shaxsiy ish rejani
qabul qildim ____

(o'qituvchining f.i.sh.)

____

(imzo)

1.O’quv ishlari.

Tayorlov yo’nalishlari, Guruhlari raqami, O’quvchilar soni	O’quv ishlari turlari													
	Nazariy mashgulot	Amaliy mashgulot	Laboratoriya ishlari	Konsultasiya	Amaliyotga rahbarlik			Kurs ishi (loyixasi)	Kafedra mudiri	Gurux raxbarligi	Bitiruv ishiga	DAK ishida katnashishi	Diplom ishiga takriz	Kabinet mudirligi
					Ukuv	Ishlab chikarish								
Kuzgi semestr														
Reja														
Amalda														

Izox:

Tayorlov yo'nalishlari, Guruhlari raqami, O'quvchilar soni	O'quv ishlari turlari													
	Nazariy mashgulot	Amaliy mashgulot	Laboratoriya ishlari	Konsultasiya	Amaliyotga rahbarlik			Kurs ishi (loyixasi)	Kafedra mudiri	Gurux raxbarligi	Bitiruv ishiga	DAK ishida katnashishi	Diplom ishiga takriz	Kabinet mudirligi
					Ukuv	Ishlab chikarish								
Bahorgi semestr														

Reja														
Amalda														
O’quv yili bo’yicha reja														
Jami amalda														

Izox:____

____

____

2. Ilmiy – uslubiy ishlar.

№	Bajariladigan ishlar	Muddat		Rejadan tashqari ishlar	Izoh
		Reja	Amalda		
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

3. Ilmiy tadqiqot ishlari.

№	Bajariladigan ishlar	Muddat		Rejadan tashqari ishlar	Izoh
		Reja	Amalda		
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

4. Tashkiliy uslubiy ishlar.

№	Bajariladigan ishlar	Muddat		Rejadan tashqari ishlar	Izoh
		Reja	Amalda		
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

5. Ma'naviy – ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar.

№	Bajariladigan ishlar	Muddat		Rejadan tashqari ishlar	Izoh
		Reja	Amalda		
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

6. Ochiq darslar jadvali.

№	Mavzusi	Bajarilishi		Izoh
		Qaysi guruh	Muddati	
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

9.				
10.				

«____»

mavzudagi darsning matni

Sana __________ guruh ________ fan ____

Darsga qatnashayotgan talabalar soni _______________________________________

Fan o'qituvchisining ismi sharifi _____________________________________

Dars mavzusi ____

____

Darsning maqsadi:

a) Ta'limiy ____

____

____

b) Tarbiyaviy ____

____

____

v) Rivojlantiruvchi ____

____

____

Darsda qullaniladigan uslublar: ____

Darsning turi: ____

Darsning jihozi: ____

____

Reja:

____

____

____

____

Tayanch iboralar:

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun meyoriy-huquqiy hujjatlar to‘plami. O‘MKHTM. Toshkent, 2005.

2. Olimov Q.T. va boshqalar. Ixtisoslik fanlarini o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004.

3. Semushina L.G., Yaroshenko N.G. Soderdaniye i texnologii obucheniya v srednix spetsialnix uchebnix zavedeniyax. – Moskva: Masterstvo, 2001.

4. Mirsaidov K.J. Ixtisoslik fanlarini o‘qitish va ishlab chiqarish ta’limi. – Toshkent: Shiituvchi, 1996.

5. Xodjaboyev A. Xusanov L. Kasbiy ta’lim metodologiyasi. T.: Fan va texnologiyalar, 2007.

6. Abduqudusov O. O‘rta maxsus, kasb-hunar ta’lim muassasalarida ta’lim-tarbiya jarayonini samaradorligini oshirish muammolari. Metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2002.

5-MAVZU. 2 Соат. Zamonaviy o'qitish metodlari va uni o'quv jarayonida qo'llash.

Reja:

1. Zamonaviy o'qitish metodlari.
2. Aqliy hujum usuli.
3. Muammoli o'qitish.
4. Kichik guruhlarga bulib o'qitish

Tayanch tushunchalar: Zamonaviy o'qitish, aqliy hujum, muammoli o'qitish, kichik guruhlar

"O'rganish" tushunchasida xulqning yangi turlarini o'zlashtirish yoki mavjud bor xulqning o'zgarishini tushuniladi. **O'rganish**-bu shaxslarning tabiiy atrof-muhit bilan munosabati va hosil bo'lgan tajriba orqali yangi bilim, ko'nikma va malakalarning shakllanishidir. O'rganish shunday jarayonki, unda o'quvchi tabiiy atrof-muhit bilan munosabatlari va bunda hosil bo'lgan tajriba orqali xulqini o'zgartiradi. O'rganish orqali o'quvchi idrokka, o'z fikriga, bilim, ko'nikmalariga va mahoratga erishadi. Yangi xulq shakllari va natijalar muvaffaqiyatli o'rganishning aniq dalillaridir.

O'rganishning quyidagi omillari mavjud:

- taqlid orqali;
- odat tufayli;
- muvaffaqiyat tufayli;
- urinish, xato va muvaffaqiyat tufayli;
- anglash, tushunib yetish orqali.

1. Taqlid orqali o'rganish. Taqlid boshqa o'qituvchilarning xulqiy namunalarini qabul qilish va xuddi o'shanday taqlid qilishdir. Bu jarayon ongli yoki ongsiz ravishda o'tishi mumkin. Bu o'rganish turi oddiy harakatlarni o'rganishda eng samarali hisoblanadi.

Bu o'rganish turini kundalik hayotda ham kuzatish mumkin. Masalan, bolalar ota-onalariga yoki yoshlar o'z iftixorlariga taqlid qilishlari mumkin.

2. Odat tufayli. Bu o'rganish turi shartli refleks yoki klassik shakllantirish orqali o'rganish sifatida tavsiflanadi va rus psixolog olimi I. Pavlovning tadqiqotlariga asoslanadi. Shartli reaksiyalar odatlar hosil bo'lishida, baxtsiz hodisalarning oldini olishga qaratilgan xulq turlari paydo bo'lishida katta ahamiyatga ega.

3. Muvaffaqiyat tufayli. O'rganishning bu usuli operativ shartlashtirish deb tavsiflanadi va shunday jarayonni nazarda tutadiki, bunda shartli reaksiyalarni rejali ravishda o'rganish qo'lga kiritilgan o'quv yutuqlari yordamida amalga oshiriladi. O'rganishning bu usuli amerikalik psixologlar Skinner va Torndauk tadqiqotlariga qarashlidir.

O'qituvchining mustaqil o'rganish va ishlash tomon qoygan har bir qadami kuzatiladi, agar u o'zlashtirishda o'rta darajadan yuqori natijaga erishsa, bu maqtov bilan tan olinadi. Maqtov shartli qo'zg'atuvchi hisoblanadi.

4. Urinish, xato qilish va muvaffaqiyat tufayli o’rganish. Bu usul operativ shartlashtirish bilan bog’liq, ammo bu yerda muvaffaqiyat hissi shart emas. Bu usul dastlab tushunarsiz murakkab vaziyat bilan bog’liq. Bunda “urinishlar” orqali murakkab vaziyat hal qilinishi kerak (masalan, notanish kalitlar yig’imida to’g’ri kalitni topish). Bunda muvaffaqiyatsiz bo’lgan noto’g’ri yechimlar keyinchalik qaytarilmaydi. To’g’ri yechimlar esa muvaffaqiyat yoki qisman muvaffaqiyat tufayli aniqlanadi va uzoq vaqtga eslab qolinadi. Bu usul ko’p vaqt sarflashni talab qiladi, juda tashvishli va tasodifga asoslanganligi tufayli undan faqat muammolarni yechishga qaratilgan xulqni mashq qildirish kerak bo’lganda foydalanish kerak.

5. Anglash, tushunib yetish orqali o’rganish. Anglash, tushunib yetish deb bexosdan biror avval ko’rinmagan “aloqani ko’rish” va tushunib yetish nazarda tutiladi. Bu yerda ilgari tushunarsiz bo’lgan jarayonlar, hodisalar, sabab-oqibat aloqalari fikran o’zlashtiriladi.

“Anglash, tushunib yetish” bu aqliy jarayon natijasidir. Bunda ma’lumotlarni qayta ishlash paytida ularni qayta tartiblash va strukturalash orqali yangidan o’zaro bog’lanishlar hosil bo’ladi. Bu muammolarni o’rnida hal qilish mumkin emas, demak, barcha taklif qilingan turli yechimlarni fikr, ya’ni tasavvur darajasida ko’rib chiqish kerak bo’ladi. Muammoning yechimi kutilmaganda kelib chiqadi va anglanadi, shuningdek, keyinchalik uni aqliy harakatlar uchun mashq va takrorlarsiz ishlatish mumkin.

O’qituvchi va amaliy o’qituvchi ta’limiy faoliyat mashqlarini o’tishda ongli ravishda o’rganishning turli usullaridan foydalanishi mumkin. Bu yerda “anglash, tushunib yetish” orqali o’rganish usuliga ko’proq e’tiborni qaratish kerakligi alohida ko’rsatiladi, chunki u o’zining uzoq ta’siri bilan ajralib turadi.

Tadqiqotlar insonlarning tinch, ijtimoiy tan olinish darajasidagi muhitda yaxshiroq va yengilroq o`rganishlari mumkinligini ko`rsatdi. Nafaqat ijobiy emotsional va ijtimoiy muhit, balki maqsadga muvofiq tarzda jihozlanganligi, faol bo`la olish imkoniyatlarining borligi shular jumlasiga kiradi. O`rganish jarayonini iloji boricha o`quvchilarga qaratish uchun o`rganish predmeti o`quvchilar ehtiyojlari bilan bog`liq bo`lishi kerak. O`quvchini o`rganishga qiziqtirish uchun o`zlashtirish bo`yicha natijalari to`g`risida xabardor qilib borilsa va shaxsiy maqsadlar bilan moslashtirilsa, ularda qiziqish oshib boradi.O’quvchining o’quv predmeti bilan faol tarzda shug’ullanishi yuzaga kelganda o’quv jarayoni samarali rivojlanadi, chunki o’quvchida birlamchi va ikkilamchi motivlar yuzaga keladi. O`quvchining o`zlashtirishda erishgan natijalariga mos maqtov va tan olish so`zlarini aytish uning qiziqishini uyg`otishda ijobiy ta`sirga ega. Bu holat ularda o`z kuchlariga ishonchni va o`zlariga qo`yilgan talab darajalarini yuksaltiradi. Mahsus fanlarni o`qitish jarayonida turli qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Masalan, o`quvchining dastlabki bilimlari yetarli emasligi, qiziqishi yo`qligi, muammolorni yechish murakkabligi yoki topshiriqning qiyinligi bo`lishi mumkin. Bu qiyinchiliklarni o`quv maqsadiga qaratilgan yordamchi o`quv usullari orqali bartaraf etish mumkin.

Bularga quyidagilar kiradi: o`quv qiyinchiliklarini yengishga qaratilgan yordamlar; yechimni topishga qaratilgan yordamlar; ishlash va amalgam qaratilgan yordamlar; o`zlashtirilgan bilimlarni berish va yangi vaziyatlarda qo`llashga qaratilgan yordamlar.

O`quv materialiningtuzilmasi qancha yahshi tuzilgan hamda u qancha qonuniyatlarni o`z ichiga olgan bo`lsa, bilimlar shuncha ya[shi eslab qolinadi.

O`tkazilgan nazariy va amaliy tadqiqotlarga asoslanib Ixtisoslik fanlar samarali o`rganish bo`yicha quyidagi xulosalarni berish mumkin.

- O`rganish kichik qadamlar, ya`ni bosqichma-bosqich o`tkazilishi kerak va har doim dastlabki bilimlarga asoslanishi lozim.

- Bundan tashqari, o`rganish rag`batlantirilishi kerak, masalan, tan olish bilan muvaffaqiyatli o`rganish va uni davom etishni rag`batlantirish kerak (maqtov orqali).

- O`quvchilar o`zlarining o`rganishdagi yutuqlari haqida habardor bo`lsalar, qiziqtirish kuchaytiriladi.

- O`quvchilar "mustaqil faol bo`lish" tamoyili bo`yicha o`rganishadi. O`rganishning faol davrlarining tashkil qilish kerak.

- O`rganish o`tayotgan davrda ko`pgina qulay holatlarni qo`llash, o`quv vaziyatlarini o`zgartirib turish kerak.

- O`quvchilar qancha ko`p faol bo`lib o`rganishsa, o`zlashtirish davomli va muvaffaqiyatlibo`ladi. O`rganishning faollashtiruvchi usullaridan foydalanish va guruhiy o`rganishni o`tkazish kerak.

- O`quv jarayonida yordamchi usullarni qo`llash orqali o`rganish samarasini oshirish mumkin.

Mahsus fanlar o'quvchilarning kasb-hunarlarni egallashdagi yumushlarni mukammal bajarishlari uchun zaruriy dunyoqarashlarni, kasbiy fazilatlarning shakllanishidagi zaruriy bilim va ko'nikmalarni mustaqil va ijodiy qo'llashni ko'p jihatdan belgilaydi.

Kasb-hunar ta'limida mahsus fanlarni o'rganish ,ularning nazariyasi va amaliyotida,mazmuni,shakl va uslublarini tanlashda hamda o'quv maqsadlarini belgilashda o'ziga hoslikni talab etadi.

Mahsus fanlardan o'quv jarayonlarini tashkil etishda o'quv materiallarining soddadan murakkablashib ,mazmunning chuqurlashib borishi ,ishlab chiqarish jarayonining ketma-ketligiga bog'liq holda mashg'ulotlar tizimlashtiriladi.

Nazariy va amaliy mashg'ulotning tizimlashtirilishi o'quv materialining mazmunini butunligicha qamrab olishni,bayon etishini,mustahkamlashini va mavzularning ketma-ketligiga mos holda o'rganilishini hamda o'zlashtirish darajasini nazorat qilishni ta'minlaydi. Mahsus fanlarni o'rganishda ,ta'lim uslublarini tanlashda o'quvchilar va o'qituvchilar faolligini, mustaqilligini, fikrlashning tezkorligini ta'minlashga mos keladigan uslublarni tanlashda alohida e'tibor beriladi. O'rganish shunday jarayonki,unda o'quvchi tabiiy atrof-muhit bilan munosabatlari va bunda hosil bo'lgan tajriba orqali hulqini o'zgartiradi. O'rganish orqali o'quvchi o'z fikriga, bilim, ko'nikma va mahoratga erishadi.

Amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki,mahsus fanlarni o'rganishga quyidagi dastlabki vaziyatlar ham ta'sir qiladi:

➢ hatti-harakatlarga reaksiya ta'siri, ya'ni biror harakat bajarilishining murakkabligi;

➢ o'rganishga ishtiyoq, ya'ni aniq tasavvur qilingan o'quv maqsadlariga erishishga intilish;

➢ tashqi turtkilar, ya’ni qiziqishi bo’lmagan o’quvchiga qiziqishini uyg’otish maqsadida o’qituvchi turtki beradi

O’rganish sabablari “diqqat” va “idrok” tushunchalari bilan chambarchas boq’liqdir:

1. ***Diqqat***. Dastavval o’quvchilarning diqqatini o’quv obektlariga jalb etish kerak.

2. ***Idrok***. Sensorik ta’sirlar orqali (ko’rish,eshitish,hid bilish,maza bilish,tegish,ushlab ko’rish) o’quvchi qandaydir ahborotni qabul qiladi.

3. ***Tushunish***.Qabul qilingan ahborotni tahlil qilish va ma’nosini aniqlash orqali ma’lum tasavvur paydo bo’ladi. O’quvchining qabul qilishiga qarab,bu tasavvur ma’lumotning mazmuni haqida tushuncha hosil bo’lishiga olib keladi.

O’qituvchi bu o’zaro aloqalarni nazorat qilib borishi kerak,chunki u o’z imkoniyatlari bilan o’quvchining diqqat va idrokiga ta’sir qilib,muvaffaqiyatli o’rganishga asos solishi mumkin. O’rganishni bir necha bosqichlardan iborat bo’lgan jarayon sifatida tushunish mumkin. Bir bosqichdan keyingisiga o’tguncha, jarayon murakkablashib boradi. Shunday qilib, mahsus fanlarni o’rganish jarayonini Blum dasturi orqali quyidagi bosqichlarga bo’lishi mumkin.

1. Ixtisoslik fanlarni or’ganishning turli dastlabki shartlaridan, ya’ni oldin egallangan bilimlar, o’rganishda ishtiyoq, o’rganish va fikrlashning shaxsiy qobiliyatlari asosida o’rganilayotgan bilimlar miqdori va sifatida ega, eslab qolish qobiliyatiga, o’rganish vaqtida ta’sir qiladigan ko’plab omillar mavjud.

Nazorat savollari:

1. Masus kurs fanlarni o’qitish asosiy vazifalari nimalardan iborat?
2. Zamonaviy o’qitish metodlari deganda nimani tushunasiz?
3. Ta’lim jarayoni elementlariga nimalar kiradi?
4. Darsga qanday didaktik talablar qoyiladi?
5. Zamonaviy o’qitishning qanday turlari mavju

Asosiy darsliklar va o’quv qo’llanmalar.

1. Akademik litsey va kasb – hunar kollejlari uchun me’yyooriy – huquqiy hujjatlar to’plami. O’MKHTM. Toshkent, 2005.
2. Olimov Q. T. va boshqalar. Ixtisoslik fanlarini o’qitish metidikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. “Qasbiy ta’lim” yo’nalishlari bo’yicha diplom loyixasini bajarish uchun metodik tavsiyalar. “Kasbiy ta’lim” fakulteti dekani dos. O’. T. O’sarov tahriri ostida Samarqand. 2010 y.
4. Mirsaidov K. J. Ixtisoslik fanlarini o’qitish va ishlab chiqarish ta’limi. – Toshkent: Shiituvchi, 1996.
5. Xodjaboyev A. Xusanov L. Kasbiy ta’lim metodologiyasi. T.: Fan va texnologiyalar, 2007.

6. Abduqudusov O. O’rta maxsus, kasb – hunar ta’lim muassasalarida ta’lim – tarbiya jarayyonini samaradorligini oshirish muammolari. Metodik qo’llanma. – Toshkent, 2002.

Qo’shimcha tavsiya etilgan adabiyotlar

7. Avliyoqulov N. X. “Zamonaviy o’qitish texnologiyalari” Buxoro 2002 y.
8. Avliyoqulov N. X. “O’qitishning model tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari”. Buxoro. 2002 y.
9. D. Tojiboyeva, A. Yuldoshev “Maxsus fanlarni o’qitish metodikasi” Toshkent 2009 y.